

ಕನ್ನಡಿಗರ ವಿಜಯಮಠ

948
—
8643

ವಿರಾಟರಾಜರು

శ్రీ
ధన్వంతరివిజయము.

ఇది

హరిప్రసాద లబ్ధవైద్యవిద్యాధుర్యోగము

డగు

చి న బై రా గి యో గి వి ర చి త ము.

కృష్ణాజిల్లా ఏలూరు, బుక్కుస్టెల్లరు,

కర్తా వేంకటరత్నముచే

ఏలూరు

రామమోహనసుదాక్షరశాలనుంచి ముద్రింపింది

ప్రకటింపబడినది.

రెండవకూర్పు, 1000 ప్రతులు.

ఏ లూ రు.

దీని వెల

రెండు గాటలు.

1914.

కాపీరైటు కర్తా వేంకటరత్నముచే ట్రాన్స్మిక్షరుపొందబడినది.

ప్రథమ పీఠిక.

ఆద్యులారా !

ధన్వంతరి విజయమును నీపురాతనగ్రంథమును లోకోపకారార్థము ముద్రింపించి ప్రకటింపఁదలకొంటిని.

ఇందుగల యోగములన్నియును ప్రసిద్ధములును, వైద్యులకెల్లరకు సులభసాధ్యముగా నుండుటయేగాక ప్రతిపట్నములోను, పల్లెటి గ్రామములయందును గల వైద్యేతరులుగూడ దీనిననుసరించి యాషధములన్నియు ప్రశస్తముగా తయారుచేసికొనటకును, దీనివలన నమితమగు లాభమునుగూడఁబొందుటకును నీలుగలిగియున్నది.

— బసవరాజీయము, శింతావణి మొదలగు సుస్యగ్రంథములెంతెంతయుపకారములుగానున్నవో ఈగ్రంథమును, అంతయుపకారిగానున్నను గంధము వేయఁగలిగియున్నచో సర్వజనసాధారణముగా విలుచుటకు నీలుండదునుతలంపుతో బహుస్వల్పకయమునకే చిక్కునట్లు ఏర్పరచియున్నాను.

ఈగ్రంథము నాలుగశ్వాసములుగా చక్కని వివరములతో వ్రాయఁబడియుండుటయేగాక, సుబోధముగా నుండునట్లు తాత్పర్యముగూడ వ్రాయఁబడియున్నది.

ప్రతిదినమును అనేకావధములఁ దయారుచేయుచుండు వైద్యులకుఁ జెప్పవలసినది లేకన్నను నవీను లీయోగములంబట్టి యాషధములు చేయఁనప్పుడు రసవిషగంధకాదుల గుణముమాత్రము జాగ్రత్తగాఁ జేసిమఱియు వాడుకొనవలెనని కోరుచున్నాను.

జిల్లా, విశేయండు,
కర్ణా వేంకటరత్నము.

ద్వితీయముద్రణ పీఠిక

భారత దేశ సోదరులారా !

మన దేశమునఁ బూర్వము వెక్కిరిండునైద్యశాస్త్ర నిపుణులవడసీ అమోఘ పయోగములగు నౌషధరాజములను గ్రహించి స్వదేశసోదరులకు దేశారోగ్యలక్ష్య నిఁ గలుగఁజేయుచుండెడివారు తమతరువాత నుద్భవించువారలకుపయిష్టములగు నటులననేక వైద్యగ్రంథరచనము గూడఁగావించిరి. ఇప్పుడొంగ్లేయ ప్రభుత్వసౌకర్యములలో నొకటియగుముద్రణాయంత్రసహాయమునఁ బూర్వవిరచితవైద్యగ్రంథములలోన నేకములు ముద్రితములయి బహుజనకిరణములయి యుండుచున్నవి. కాని గ్రంథబాహుళ్యభీతిచేతను నిరర్హరక్షిత్యముచేతనుపండితులుఁ బామరులుగూడ నాప్రస్థకిముఁపంకజూడక స్వేచ్ఛానైద్యములు నడుపువారు వెక్కిరింపగలరు. అందుచేత వైద్యాపేక్షితులగు గృహస్థులకు మిక్కిలిచెడుగు సంభవించుచున్నది. ఈయోగివర్మగారు చినతైరాగిచే రచియింపబడిన యీ “ ధన్వంతరివిజయ ” మను గ్రంథరాజము ప్రతిగ్రంథమున నొక్కొక్కటి వలసినచో నపేక్ష్యత్రయ్యలవలసి భారతప్పటయేగాక స్వయముగా రోగిగరిహితమును గావించుకొనుటకీ గ్రంథమే వైద్యుండుగానుపయోగపడును. ఇట్లయిపయోగకిరణుగు ప్రస్థకిమును మనస్థానికములోనికడెచ్చిన కర్మావేంకిటరిత్తి మెంతయుస్ఫుటపాత్రుండ. కిపిత్వముననెచ్చటచ్చట దోషములున్నను విషయములు బాగుగా వ్యక్తపరింపబడినవి.

చట్టు నిక వేదముందు,

కానీనాథులి వీరమల్లయారాధ్యుడు.

నీయూరు.

ఓమ్.

శ్రీ సద్గుర వేదముకి.

మ. ఆవనిస్మర్తుల మృగ్గులందిడయతో నారోగ్యమున్ లోకబాం
ధభుండైయిచ్చుచు దభుండైందియును మిత్రభ్యాతిం చెంపొంది వేద
డివెలుంగుంగల దయ్యమయ్యుం బరిపాటి స్థితలాంభాప్రవహం
దభు నారాయణమూర్తిఁ పోచెడిని నిత్యంబున్ జగచ్చుట్టుండై.

శ్లో॥ గురుబ్రహ్మగురోర్విష్ణు గురుదేవో మహేశ్వరః॥
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మైశ్రీగురవేనమః॥

మంత్రము.

ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం శుభలిథా, గోత్రస్య, నామధేయస్య, ఆయు
ష్యలిప్తధ్వర్ధం శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యేనమః.

శరీరేణ ద్రమాన వర్తిష్యమాన వాతపితృ కఫోద్భవ నానాకారణ జ్వర,
క్షయ, క్షుష్ణ, శూలాతిసార, హిండు, ధాతుక్షయ, శ్రణ, మేహ, భగంధరాదినమ
స్తామయ నిబహాణార్థం హరిహరనామాత్మక త్రయీముస్తయే భాగవతే ఛాయా
సమేత శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యేనమః.

శ్లో॥ ధేయస్యదా సవితృమండలమధ్యవర్తినారాయణస్సరసిజాసనస్సన్నిపిష్టః॥
కేసూరవాక్మకరకుండలవాక్ కిరీటహరి హిరణ్యవపుధృతశంఖచక్రః॥

శ్లో॥ భాసూభాసగ్రరమాత్మైడి చండరస్త్రిడివాకరః॥
ఆరోగ్యహయర్విజయంత్రేయఃపుత్రాగ్రంసదేహిమే॥

శ్లో॥ ఆదిదేవనమస్తుభ్యం ప్రసేదయిషానగ్రం దివాకర నమస్తుభ్యం వ్రాతకర
సుతే॥

మంత్రము.

మిత్ర, రవి, సూర్య, భాను, భువ, పూష, హిరణ్యగర్భ, మరీచయేనమః॥
ఆత్మప్రదక్షిణనమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

మూలము.

హరిం, హరిం, హూం, హేం, హ్రీం, హ్రీం, శ్రీ ఛాయావర్ధిసి
ఉమా సమేత శ్రీ సూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మనమః॥ నమస్కారాన్ సమ
ర్పయామి॥

౧౬౮ సారులు జపముచేయవలెను.

విషయనూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

పుటసంఖ్య,

1 ఇష్టదేవతాప్రార్థనము	...	5
2 వంశానుక్రమణిక	...	6
3 అంతర్గతవిషయములు	...	8

ద్వితీయాశ్వాసము.

4 నాటివివరము	...	9
5 వాతధాతుపరీక్ష		10
6 ప్రైత్య	...	10
7 క్షేష్ణ	...	11
8 ధాతుపరీక్షా నిషేధసమయములు	...	12
9 లంఘననిషేధము	...	12
10 ఔషధగర్భణము	...	13
11 కుడమూడు సన్నిపాతములు ప్రవేశించువేళలు		13
12 సన్నిపాత ప్రవర్తకములు	...	14
13 సాధ్యసంధులు	...	14
14 సాధ్యసంధి దినప్రమాణములు	...	15
15 ప్రలాపసంధి	...	15
16 సంధిక	...	16
17 తాండికము	...	17
18 జిహ్వగము	...	17
19 కర్ణికము	...	18
20 అసాధ్యసంధులు	...	18

21 శీతాంగము	...	19
22 అంతకము	...	20
23 రుద్రాహకము	...	20
24 భగ్ననేత్రకము	...	21
25 రక్తికేస్తకము	...	21
26 కంతకుమ్మము	...	22
27 అభిన్నకము	...	23
28 నాతజ్వరనిదానము	...	23
29 పితృజ్వరలక్షణము	...	24
30 కఫజ్వరలక్షణము	...	24
31 భూతజ్వరనిదానము	...	25
32 అజ్వరజ్వరనిదానము	...	26
33 అభిభూతజ్వరనిదానము	...	26
34 ద్వంద్వజ్వరనిదానము	...	26
35 అపథ్యదోషములు	...	27

తృతీయాశ్వాసము.

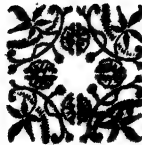
36 నవరత్నాధిపతులు	...	28
37 నవరత్నశుద్ధులు	...	28
38 నవరత్న భస్మయోగము	...	29
39 పాపాణశుద్ధి	...	29
40 నాభిశుద్ధి	...	30
41 నేపాళములశుద్ధి	...	31
42 మంత్రవగయికాలశుద్ధి	...	31
43 పాదరసశుద్ధి	...	32
44 తాళకశుద్ధి	...	33
45 గంధకశుద్ధి	...	33

46 తామ్రశుద్ధి	...	34
47 పంచలవణశుద్ధి	...	34
48 గుగ్గిలముశుద్ధి	...	35
49 ఇంగువ, యవతూరి, సజ్జితూరి, } సజ్జికార, గజపిప్పళ్ళ శుద్ధులు }	...	35
50 బంగారము శుద్ధి	...	36
51 సూతకభస్మము	...	36
52 రసభస్మగుణము	...	37
53 అభకభస్మము	...	38
54 సింహారభస్మము	...	38
55 ఉక్కుభస్మము	...	39
56 ఖచ్చభస్మము	...	40
57 బంగారు భస్మము	...	41
58 కాంతభస్మము	...	41
59 కాంతిసింహారరసము	...	42
60 తాళకభస్మము	...	42
61 కాంస్యశుద్ధి	...	43
62 కంచుభస్మయోగము	...	43
63 వంగనాగముశుద్ధి	...	44
64 వంగసింహారము	...	45
65 రజతభస్మయోగము	...	45
66 శుద్ధిచేసినగంధకము నుపయోగించు విధములు	...	45

చతుర్థాశ్వాసము.

67 సూతికాభరణము	...	47
68 నాతరాక్షసము	...	48
69 కనందశైరవి	...	49

70	సన్నిపాతభైరవి	...	49
71	షడ్గుణము	...	50
72	నూతాదిలోహము	...	51
73	పైష్ణవీరసము	...	51
74	మేహాంతకరసము	...	52
75	కాలకూటరసము	...	52
76	యోగిసీరసము	...	53
77	లోహరసాయనము	...	54
78	ప్రతాపలంకేశ్వరము	...	55
79	కాంతవల్లభరసము	...	56
80	మృతోత్థాపనరసము	...	56
81	పూర్ణచంద్రిదయము	...	57
82	హేమరజతరసాయనము	...	58
83	పైత్యాంతకరసము	...	59
84	హిరణ్యగర్భరసము	...	59
85	శ్రీలక్ష్మీనారాయణ రసము	...	60
86	బ్రహ్మస్మరసము	...	61
87	రాజేశ్వరము	...	61
87	బాలసూర్యోదయము	...	62

శ్రీ

శుభమస్తు.

ధన్వంతరివిజయ

ప్రధమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతాప్రార్థనము.

సీ. శ్రీవిష్ణుమూర్తిని సేవజేయుచునుండు శరణుజొచ్చితి నయ్య శంభునకును
బ్రహ్మదేవునినెట్లు ప్రార్థనజేసెద విఘ్ననాయకులూ విడువకుండు
ధన్వంతరివదనుల్ తప్పకకొల్పెద మొక్కికుదశ్వనులకు మోదమలర
సకలలోకకళుల నన్నుతీసేసెద భారనినచాల బ్రహ్మతంప

గీ. శబ్దశాస్త్రము ఛందస్సు చక్షువలెడు సమృద్ధినన్ను రక్షించు నెమ్మనమున
చిత్తగింపుము మనవిని శీఘ్రముగను । వాక్కుదయచేయుమమ్ము యో వాణివేగ.

తా. శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని సదా సేవజేయుచున్నాను. ఓసాంబశివమూర్తీ నీకు శరణుజేయుచున్నాను. ఓబ్రహ్మదేవ నిన్ను ఎల్లప్పుడును నేను ప్రార్థనజేయుచున్నాను. ఓవిఘ్నేశ్వరుడా నీపూజ విడువకుండఁ జేయుచున్నాను. అయ్యాధన్వంతరీ తమపాదములు తప్పకుండ గొల్పుచున్నాను. ఓ అశ్వినీదేవతలారా తమకునేను మహాసంతోషముగా మొక్కిచున్నాను. సకలలోకములయందు వెలసియుండు ఓకవీశ్వరులారామిమ్ము నేను స్తోత్రములు జేయుచున్నాను. ఓసరస్వతీదేవి నిన్ను అనేకవిధముల ప్రస్తుతిజేయుచుంటిని. శబ్దశాస్త్రములును ఛందస్సును చదువుకొనలేదు. నిన్ను నమ్మియున్న నన్ను రక్షింపభారము నీదేసుచూ నామనవి చిత్తగింపుమమ్మా ఓసరస్వతీదేవి నాకు వేగమే శబ్దములు దయచేయగదమ్ము.

సీ. శ్రీయాంజనేయ మీచరణముల నమ్మితి గరగునరావయ్య శరణుశరణు
ఈవేళనిపూజ నెడబాయకున్నాను నరననేయందును శరణుశరణు
శతయోజనముగల్గు శరనిధిదాడిన శంకరాంశోద్భవ శరణుశరణు
వజ్రశరీరనికొ తడలకకొల్తు విచారములేదీర్చుచు శరణుశరణు

గీ. ఎన్నవశశమ నీమహిమంబు లెవరికైనఁ | పరమపావనవేగనా పాపములను
పారదోలుము రక్షింపు పవనతనయ | ఆదరింపుచు నాతండ్రి యాంజనేయ.

తా. శోభనయుక్తుడవగు హనుమంతుడా నీపాదపద్మములు
నమ్మియున్నాను. వేగముగా రావయ్యా నీకు శరణుజేయుచున్నాను.
ఎల్లప్పుడునన్నెడబాయకుండ నుండవలయును. నూరుయోజనములదూ
రము గలుగునట్టి సముద్రముదాటిన నీవు ఈశ్వరాంశానంభూతుడవుగ
నుక తమకు శరణుజేయుచున్నాను. వజ్రదేహముగలవాడవై వెలయు
నిన్ను విమవకుండ పూజజేయుచున్నాను. చింతలడంగింప వలయునని
నీకు శరణుజేయుచున్నాను. మీయొక్కప్రభావము ఎవరును కనుగొనలే
రు పావనమూర్తివి నాపాపములబారదోలవలసినది. ఓపావనమూర్తి
వాయుకుమారుడా నన్ను రక్షించవలసినది నన్ను దయచూడవలసినది
ఓ ఆంజనేయ.

2. వంశానుక్రమణిక.

సీ. శ్రీలక్ష్మీపురముతో చెలగుచునమముగా రాణిపుత్రును సూర్య రాత్రిపురము
బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యకుమారుల పాడిపంటలుచేత భాగ్యరముగ
నాపురంబుననున్న యమరంగ సూర్యుగ బాబాజిమర్రిచే భ్రాతృమగ
బహుకాలమునకును బాబాజికురులై యుదయించెనుకన్గ్రీడి యుద్వలస,

గీ. కేకగొల్లయనచును కేరు బెట్టి | పిలిచిరాతలివండ్రులు ప్రియముగాను |
నరనముగ బెందినారయ్య బక్కగాను | ప్రజలుసంతోషముడగా బ్రబలమయ్యె

తా. శ్రీమహాలక్ష్మీపురముతో చెలగుచు నమముగా పరీకా
శించు చున్నటువంటి సూర్యరాయ పాలెములోను బ్రాహ్మణులును
రాజులును కోమట్లును శూద్రులును చాల పాడిపంటలునుకలిగి ప్రకా

శించుచుండును. ఈ మార్గరాయ పురములో కాపురమున్నటువంటి దూడేకుల బావాజీసాహెబు మల్కిజీసాహెబు యిద్దరు అన్నదమ్ములు ఒప్పుచున్నారు. కొంతకాలమునకు బావాజీసాహెబున కొకకుమారుడు పుట్టినాడు. బిడ్డలుబ్రతుకనందున గొల్లవాని పేరుపెట్టినారు. గొల్లడని పిలుచుచుండ వారును తలిదండ్రులును సమస్తమైనవారును సంతోషము పొందగాను ప్రఖ్యాతిగలవాడయినాడు.

సీ. గొల్లనామంబని కొద్దిసేయగ రాకు సోమతేజముమోము సాగఁగువాఁడు
సారసదశముల సరియైన నేత్రముల్ క్రముకథాజముబోలు గళమువాఁడు
ఇంద్రచాపముబోలు నింతైనకన్నెముల్ పొడవైనబాహులిం పొండువాఁడు
నవరైనికత్తము చక్కనిదేహుక్య తనమించుపాదముల్ బరగువాడు

గీ విష్ణుదీరూపుజేసెను వీనితెవుడు । దానధర్మములందును దాతకన్ఠఁ
దత్తయత్పలపాదంబు లతిముదమున । పూజసేయుచునున్నాడు పుణ్యదీతడు.

తా. గొల్లవానిపేరిని కొద్దిసేయవలదు. చంద్రునితో సమానమయినవాడు. తామరచేకులవంటి నేత్రములు కలవాడు. పోకవృక్షముతోసమానమైన కంఠముగలవాడు. ఇంద్రుని వింటిబిడ్డతో సమానమైన కనుబొమ్మలుకలవాడు. పొడవైనచేతులవాడు. నునుపైనటువంటిరొమ్ముగలవాడు. కాంతిగలిగినటువంటి పాదములుగలవాడు. విష్ణుమూర్తివనిరి. ఈరూపమును కలుగజేసినవాడు. ధర్మమునకన్ఠును అనిపించుకొన్నవాడు. తల్లిదండ్రుల పాదపూజచేసిన పుణ్యాత్ముడు.

సీ. పుణ్యాత్ముగొల్లకు పుక్కులిద్దరమును పాడమితియ్యయీ పుడమిలోన
పేక్కుతోబైరాగి కేరునబెట్టియు పోషించినారు సుభాగములను
చక్రపుశాస్త్రములును చదివెనునాయన్న యేమిచడువును నేనెరుగలేకు
వరగనుకగ్గటహరికచ్చియు ననుజూచి బైద్యయోగముదెల్పె వయినముగను

గీ. తెనుగుగాజేయుచువిదెల్పె తేజమగను । జెప్పవనగనుజెప్పితి చెలఁగజగతి
చిన్నబైరాగిబెప్పిన సీసములకు । తత్పలనుదిద్దుకారలే దలియుదండ్రె.

తా. పుణ్యాత్మడయిన గొల్లకు కుమూభ్యుద్ధరము ఓపుణ్యాత్మలార పుట్టినాము. ఈభూమియందుబిడ్డలు బ్రతుకనందున మాయిద్ధరికిని పెదబయిరాగి చినబైరాగియని పేర్లుంచి మహాభోగముగా పెంచి నారు. చదువుశాస్త్రములు మాలన్నగారు చదువుకొన్నవాడు. నేను చదువుకొనలేదు. ఒకనాటిరోజున శ్రీమహావిష్ణువు నన్నుజూచి వైద్యయోగమును చెప్పినాడు. వయినముగా జెప్పమనిరి గనుక చెప్పినాను. చినబయిరాగిచెప్పిన నీసపద్యాలకు వీటిలోతప్పలు దిద్దినటువంటివారు తల్లిదండ్రులు.

ii అంతర్గతవిషయములు.

సీ. మాతాతమాతండ్రి మాజననముమీకు జనురారజెప్పితి జగములోన
అయిదుప్రాణములు నవ్వుభాతువులును నవనిలోవ్యాధులు యజుడుచేసె
వైకుంఠవాసుడు వైకుంఠజన్మించె రుద్రుడౌపథమాట రూఢిగాను
ముగ్గురుమూర్తులు మూలమై దేహన నాడుకయండ్రి యఖిలమునకు

గీ. ఇన్నిగల్పించినారయ్య యిలకుమీద । వారిమహిమెన్నయెవరికి వశముకాదు
గానరాకుండనున్నారు కలియుగమున । బుద్ధిచేతనుచూడుడి బుధులుమీరు.

తా. మాతాతగారి జన్మమును మాతండ్రిగారిజన్మమును మాజన్మమును ఓమానవులారా తమతో చెప్పకొనియుంటిని. ఈ భూమియందు అయిదుప్రాణాలును ఎనిమిది భాతువులును ఈ భూమియందున్నరోగాదులు బ్రహ్మదేవుడుచేసినాడు. శ్రీమన్నారాయణుండు వైద్యుడై జన్మించినాడు. ఈశ్వరుడు ఔషధమైనాడు ముగ్గురు మూర్తులును మూలమునై అఖిలప్రాణములకు ఆధారమైయున్నారు. ఇన్నికల్పనచేసియున్నారు. ఈభూమియందు వారిమహిమలుఎన్నటకు ఎవరికివశముకాదు. ఎవరికిని కనుపించకుండనున్నారు. ఈ కలియుగమున పెద్దలకు బోధపడును. తెలియనివారికి తెలియదు.

సీ. వసుధఖిషజులు ధన్వంతరివిజయము విసరయ్యమీరును విన్నవమును
నాలుగాశ్వానము లోలిమైజెప్పెద ముందుమావంశము నుదముమీర

అష్టభాతువులును సఖిలరోగాదులు మరిద్వితీయాశ్వాసమందు సరగ
శుద్ధులు భస్మముల సూటిహర్షములు మూడవ దానిలో ముఖ్యముగను

గీ. అన్నిరసములుగూర్చుక యాషధములు । నాలుగవ దానియందును సతులమీకు
అదరించుడి యీకథ సధివులార । విష్ణుబైరాగితోబల్కె- విశదముగను

తా. ఈభూమియందున్నటువంటి వైద్యులయినవారు ఈధన్వం
తరివిజయమును గ్రంథము విసరయ్యా మనవిజేయుచున్నాను. నాలుగు
ఆశ్వాసముల గ్రంథము జెప్పుచున్నాను. ముందుగా మావంశమొక
యాశ్వాసము ఎనిమిదిభాతువులును సమస్తమయినటువంటి రోగములు
ను రెండవయాశ్వాసములో చెప్పియున్నాను. శుద్ధులును భస్మములును
యింకను కొన్నిమార్గములును మూడవయాశ్వాసమునఁ జెప్పుచున్నా
ను. సమస్తమైన రసాలును గూర్చుకొని ఔషధములుచేయు ప్రకార
ములు నాలుగవ ఆశ్వాసములో జెప్పుచున్నాను. ఓపైద్యులారా శరణు
జేయుచున్న నాకథయంతయు మీకు అనుకూలించవలయును. అనవిష్ణు
మూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

ఇది బైరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమునఁ బ్రతిమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

4. నాడీవివరము.

గీ. అవనిలోవైద్యుల సందరునిసరయ్య విన్నవమొక్కటి వీనులలర
అష్టసాక్షునుమీర లమరంగవీక్షించి యాశలినేయుడి యాత్మనుసమ
సాధ్యుసాధ్యు సంతటమునురోసి యాషధంబిచ్చిన హరియుమెచ్చు
శాస్త్రయుక్తముగాను సల్పనివైద్యుడు యమలోకవ్యాసినై యలరెముంచు

గీ. నాడుమాటలునిజముగా సమ్మదయ్య । తప్పుగలిగినవాని దండధరుడు
శిక్షజేయుచునున్నాడు శిష్యుముగను । విష్ణుబైరాగితోబల్కె- విశదముగను.

- సీ ధర్మాత్మలైసట్టి ధన్వంతరులకెల్ల మనవిజేసెదను సామాన్యులార
 వాతంబునకురక్త జలజాననండును పీతాంబరుడురక్త పితృమునకు
 సరగజ్జేష్ఠమునకు శత్రుండురక్తయు ముగ్ధుఁగుమాత్రులు ముదముమీర
 నెనుబదిసాలుగా నెన్నికలక్షలు పాణిలకల్పించె ప్రాజ్ఞులర
 గీ. తెరలలోపలగూడుక తెలియకుండ । వ్రేలిమలాకింపుచున్నాడు పాణికోట్ల
 తత్వవైద్యులకిదియును తధ్యమనుచు । విష్ణుబైరాగితోడెల్ల విశదముగను.

5. వారధాతుపరీక్ష.

- సీ. వినరయ్యవైద్యులు విన్నవ మొక్కటి వాతధాతువుయొక్క వరుసమీకు
 ప్రథమాంగుళముక్రింద వరికించిమాడుచీ యేకచిత్తమున నెంచిమీగు
 పుట్టలలోబ్రాకు భుజగంబుపగిదిని తాంబేలులాగున తారుచుండు
 జలములలోనుండు జలచరంబునుజల్ల నాలుగురీతుల నడచునెపుడు
 గీ. తెలివిగాజూచువారికి తేటవడును । శాస్త్రమెరుగని వైద్యము నల్పరాదు
 మూఢవైద్యులకెత్తుదు ముక్తిలేడు । విష్ణుబయిరాగితోడెల్ల విశదముగను.

తా. వినరయ్య వైద్యులారా మనవి నాధాతువుయొక్క ప్రకారము మొదటి ప్రిలిక్రిందను పరీక్ష జేసి యేకచిత్తము అనగా స్వస్థచిత్తమున జూచునది. పుట్టలలోబ్రాకు సర్పమువలెనగునవి తాంబేలునకు వలెనగునవితారుచుండునువీశ్వరో తిరుగుచుండునటువంటి జలగవలెను ఈచెప్పిన నాలుగువిధాల నడతల నడుచుచుండును గ్రహించుకొనగల వారికి కనుపించియుండును శాస్త్రము చదువుకొననివారు వైద్యము సేయరాదు మూఢ వైద్యులకు బరలోకము లేదని విష్ణు బైరాగితో సేలవిచ్చెను.

6. పైర్థధాతుపరీక్ష.

- సీ ప్రియముగావిసరయ్య పితృధాతువిధము పెద్దవ్రేలికి క్రింద పెనగుచుండు
 మాంధూకములతలె మరిమరినడచుచు శ్రీపికంబులుగూయు శ్రీఘ్రిముగను
 పురుషకాకమునెట్లు పురముననెగయుచు లాత్రికవక్షియు లఘుతనండు
 ఘనులైనవైద్యులీ గతులుగ్రహించి యాషఢమీయనాయువుకాలపెరుగు

గీ. జనులతత్వంబుదెలియక నబ్బువైద్య | మాయమునికడదూతయు నతడెయితడు
నరకమున బడుదురు వీరలరయతుదకు | విష్ణు బైరాగితోజెప్పె విశదముగను.

తా. సంతోషముగా వినరయ్యావైత్యధాతువుయొక్క ప్రకారము మధ్యవేలికిందను పెనిగా నడచుచుండును, కప్పవలె నెగసి యెగసి నడచుచుండును, ఆడుకోవెలవలె కూయుచున్నట్లు నడచుచుండును, పోతుకాకి పుతమువేసినట్లుగా నడుచుచుండును, లకుముకిపక్షి వలె నడుచుచుండును. ఘనులై నవైద్యులు ఈ ప్రకారము నూహజేసి బౌషధమిచ్చినవత్తుముకు ఆయుర్వృద్ధి యగును. మనుష్యుల తత్వము తెలియకుండజేసిన వైద్యులు యమధర్మరాజు దగ్గరనుండెడు దూతలెటువంటివారో అటువంటివారే. నరకములో నీమూర్ఖులై ద్యులు పడిపోవుదురని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో చెప్పినాడు.

7. శ్లేష్మధాతుపరీక్ష.

గీ. శ్లేష్మధాతువుయొక్క చేష్టలుజెప్పెద చిన్నవేలికిక్రిందఁ జెలంగుచుండు
గహనభూమిలనెందు గజగమనమ్మున నుండునంచగతిని నుండునంద
ముగను నైలతలగ్రామముపయినిబురివిప్పి యాడుచున్న శిఖిచయంబువోలు
కొఱకురకోయని కోకునుగ్రుక్కున నూయుచునున్నయా గురుతునదగు

గీ. తాతకఫవైత్యవర్గంబు వరుసగాను | హస్తమును నాభిచరణము లాసనమును
దేహమలమూత్రనేత్రముల దెలియుమనుచు | విష్ణువైరాగితోబల్లెవిశదముగను.

తా. శ్లేష్మధాతువు నడచు ప్రకారము కడవేలి క్రిందను నడచును. అరణ్యభూమిలయందున్నటువంటి యేనుగువలెనడుచుచుండును హంసవలె అందముగానడచును. పర్వతాగ్రమందు పురివిప్పియాడుచున్నటువంటి నెఱుఁగు నాట్యములుచేయుచున్న ప్రకారిము నడచుచుండును. వాతమును, వైత్యమును, శ్లేష్మమును, హస్తమును, నాభియు పాదములును. ముఖమందును, శరీరమును, విరేచనమును, అల్పాచమానమును, కనులయందును, ఈవాతవైత్యశ్లేష్మధాతులును, ఈ చెప్పిన

యెనిమిదింటను నడుచుచుండును. మీరు నిదానము చేసికోవలసినదని విష్ణుబైరాగితో విశదపరచినాడు.

8. ధాతుపరీక్షా నిషేధనమయములు.

- సీ. సాహుచేసియు స్నానంబుచేసిన గమలజాతులతోడఁగలసియున్న కల్లుచద్రాగిన గంజాయిదిన్నను కోళ్ళగుడియలను గుడిచియున్న ఉరగమాంసముదినను సుపవాసమున్నను మండూకమాంసంబు మరియుఁదినను నెండనుదిరిగిన నేర్చిననలసిన భూతంబుసోకిన భువినిజనులు
- గీ. ధాతుపురుషీకెప్పుడు దబ్బరముగ । నాడుచున్నవి యిదియేమి యనుచుమీరు దేహమీరితిదనియెప్పు తెలియుమనుచు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కి విశదముగను.

తా. భోజనముచేసిన, స్నానంబుచేసిన స్త్రీలతో సంగమముజేసి యలసిన, కల్లుద్రాగిన, గంజాయిదిన్న. కోడిగుండెలుదినను, సాములదినను, ఉపవాసమున్న, కప్పమాంసముదినను, ఎండనుతిరిగి యలసిన, ఏప్చిన, దయ్యముపట్టినవానికి ఈచెప్పిన నడతలనునడిచినవారికి ధాతుపురుషులు దబ్బరలుగా నాడుచున్నవి. ఈలాగుననున్నవని సంశయపడక వీరిశరీరము ప్రకృతి యిట్టిదని యనుకోవలసినదని విష్ణుమూర్తిక బయిరాగితోఁ బలికెను.

9. లంఖననిషేధము.

- సీ. కాంతకుగర్భిణి కనుపించునపుడు సతిసారమునుబట్టి యలయునాడు నేత్రరోగములచే నేడ్చుచున్నపుడు ముదిమిగల్గియుచాల మూర్ఛనపుడు వీర్యమునష్టమై విరిగిపోయినయప్పు గ్రహణిబుట్టినయప్పు గ్రహకునపుడు క్షయపొందువులచేత శ్రమపడునపుడు నుబ్బనయియునెగయుపిరియగు
- గీ. నిట్టివేశనుధాతుపు లింపుగాగ । మండవనియాత్మనెరుగుచు నుండిమరియు లంఖనముపీరినంచుట లాభంబయ్యు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కి విశదముగను.

తా. స్త్రీలుగర్భిణియై యున్నపుడును, అతిసారముపుట్టినపుడును, అలసినపుడును, నేత్రరోగములచేనేడ్చుచున్నపుడును, ముసలివాడై

మూల్గుచున్నపుడును, వీర్యమువిరిగి పడిపోయినపుడును, విరేచనములు పుట్టినపుడును, వాంతులు వెళ్ళుచున్నపుడును, ఊయలు పాండురోగములప్పుడును, బాధకాలమపుడును, ఇటువంటి వేళల ధాతువులు యుక్తంబుగానుండవని మనముననెఱిగియుండి యీరోగులను లంఖనములుంచకూడదు. ఉంచిన పక్షముకు రోగులకు వైద్యులకు ఆయాసమని విష్ణు బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

10. ఔషధగర్హణము.

సీ. నేత్రములోనీరున నెడలకయున్నను నేత్రములోనీరును నెడలుచున్న
గళమునశ్లేష్మము గట్టిగానున్నను నాసికనన్నలైననునణిస
కన్నులకెత్వరు కనుపడకున్నను కనుకొలుకులనల్పు గానబడిన
సమ్యివేయగబోవ నుదరమునైబడ్డ కాళ్ళుతీవులుచాల గల్లియున్న
గీ విసగబడకుండ మందమై వీనులున్న । వైద్యులైనట్టివారలు వయినముగను
నిట్టిగుణములకొషధ మిడగవలడు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. కనులలో నీళ్ళులేకపోయినను, నీళ్ళు మిక్కిలి వెళ్ళుచున్నను, కంఠమందు శ్లేష్మము కదలకయున్నను, కళ్ళకొలుకులు నలుపుగా కన్పించినను, ఉమ్మివేయబోయిన రొమ్ముమీదపడినను, కాళ్ళు చాలా తీవులుగానున్నను, చెవులు వినరాకయున్నను, ఇటువంటి గుణములు కనుపించినపక్షముకు ఔషధమియ్యవలదని విష్ణుమూఠి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

11. పదమూడుసన్నిపాతములు, ప్రవేశించువేళలు.

సీ. ఆకలిలేమియు నాకలింతతరుచు నరుచిజిహ్వయనుచి యగుచునున్న
బరువుగామాటలు బలుకుచునున్నను కన్నులమంటలు కలిగియున్న
బరువగుజేనును బాధయుతలమెప్పి చలిగిని సూర్యక తలగుచున్న
కన్నులునూనీయు కలవరింపుచునున్న దేహతాపమచేత దెరలుచున్న

గీ. గుణములన్నియు జూచియు గుర్రరింగి | నిజముజర ధాతువనియిది నిశ్చయముగ
నవనినెన్నిఁ జేసిన యశమునడుచు | విష్ణుచైరాగిలోఁబల్కె విశదముగను.

12. సన్నిపాతవ్రతకములు.

సీ. సన్నిపాతమువచ్చు నమయములో జెప్పెద బూరెయినెగారి బుచ్చుకొన్న
చన్నీళ్ళున్నానము చక్కగా జేయుచు చెలులసంగ మమును జేయుచున్న
భాండమారమునాకు వచ్చిపిండియిదిన్న బిడ్డగల్గినయెట్లు భీతిపడిన
అతిడుఁఖములచేత నలనటనిడింప పరుగెత్తిపెద్దగా బల్కుచున్న

గీ. అట్టితరిజూచి సంఘుల ననుసరించి | వీనిలో నారు సాధ్యములో విశదముగను
నలవి కాకుండ నెవరికి నారునుకటి | విష్ణుచైరాగిలో జెప్పె విశదముగను.

తా. బూరెలు అరిసెలు గారెలు ఇవిపుచ్చుకొన్నప్పుడు చన్నీ
ళ్ళున్నానముచేసినప్పుడు స్త్రీలలో నురతముచేసినప్పుడును ముట్టయిన
రోజున వచ్చిపిండితిన్నప్పుడును బిడ్డగలిగినప్పుడును. భయపడినప్పుడును
మిక్కిలి యేడ్చినప్పుడును అలనటపడి నిద్రపోయినప్పుడును పరుగెత్తిన
ప్పుడును పెద్దమాటలు ఆడినప్పుడును అట్టి సమయములుజూచి సంఘు
లు అనుసరించును. వీనిలో ఆరుసన్నిపాతంబులు సాధ్యములు. ఏడుస
న్నిపాతంబు లెవరికిసాధ్యముకావు.

13. సాధ్యసంఘులు

సీ. చెలగుచుఁబాడుచు చిరునవ్వునవ్వును చిత్రవిభ్రాతునంధి కీఘ్రిముగతా
శయములుబల్కు వ్రలాపసన్నియు మరిసంధికసన్నియు నరనముగను
తండగుణముగల తాండ్రకసన్నియు జీహ్వికసన్నియు చిత్రజేను
ఘనగుణముగల కర్ణికసన్నియు ఆరుహసాధ్యము లవనిలోన

గీ. నిర్ణయము చేసి రాషభ వర్ణమపుడు | మరిహరాజులకృతచేత నవనియండు
బ్రతుకుచుండెడి సివియారు వ్రబలముగను | విష్ణుచైరాగిలోఁబల్కె విశదముగను

తా. చిత్రవిభ్రామసన్నిపాతము చిత్రముగా నంగీతము పాడుచు
నవ్వచుండును. వ్రలాపసన్నిపాతము వ్రళయములుబల్కును. పంధికన

న్నిపాతము సరసత్వముగలది. తాండ్రుకనన్నిపాతము. తండ్రగుణములు కలది. జిహ్వాకనన్నిపాతము చింతజేయును. కర్ణికనన్నిపాతము ఘనాధికమైనటువంటి గుణములుకలది. ఈవిధమున నన్నిపాతములు సాధ్యమని బోధము ఇచ్చినపక్షముకు ఈశ్వరుడును, విష్ణువును వీరియన్త్రహము చేతను బ్రతుకుచుండును, అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా చెప్పినాడు.

14 సాధ్యసంధిదినప్రమాణములు.

సీ. చిత్తవిభ్రమనన్నిచిన్నెలు వినరయ్య సంగీతములుపాడు చక్కగాను
దిక్కులుచూచుచు దిగులుపడుచుండును కన్నులుమూసియు గడుపుచుండు
ప్రక్కనున్నవలెను పలుమారుదెలుపుచు వడిగ నేడ్చుచుండు వణకుచుండు
నిట్టిబుచ్చుచును నీలబడియుండు తత్తరపడుచుండు దగ్గుచుండు

గీ. కడుపునెప్పయునుక వేర గానపించు | నేకవింశతిదినముల కెంచుమాడ
హరియంగువచేత తేలిండు నవనియందు | విష్ణు బైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. చిత్తవిభ్రమ నన్నిపాతాన కుండేగుణములు సంగీతములు పాడును, దిక్కులుచూచును, దిగులు పడుచుండును, కన్నులు మూయుచుండును, కదలకుండనుండును, ప్రక్కలు నొప్పియని పలుమారుచెప్పుచు ఏడ్చుచు, వణకుచుండును, ఇటునటుచూచుచు చతికిలబడుచు తత్తరపడుచు దగ్గుచుండును కడుపునొప్పిచేత బాధపడుచు ఇనువది యొక్కదినములనాటికి రూఢిగాను శ్రీమహావిష్ణు దయచేత బ్రతుకునని బైరాగితో విష్ణుమూర్తి విశదముగా బలికినాడు.

15 ప్రలాపసంధి

సీ. రహితప్రలాపకనన్ని శ్రాంతివిసరయ్య పిచ్చిమాటలుచాల వ్రేలుచుండు
ఒకవేళకాతంబు ఒకవేళవైతము శ్లేష్మమువల్లంగా జేయుచుండు
కాయంబుమిక్కిలి కంతముబొందుచు తలనెప్పగలిగియు దగ్గుచుండు

తాపజ్వరముతోను తహతహపడుచుండు నంతలో దాహము నడుగుచుండు
వలుమారులేచుచు వరుగైత్తబోవుచు తరుచుమాటలుజెప్ప తప్పకుండ

గీ. మలముమూత్రముజరుగునుమందముగను | బదియునాలుగుదినములబలమునణగి
హరియగృతచేతదేలించు నవనియండ | విష్ణులైరాగితోజెప్పె విశదముగను.

తా. ప్రలాపనన్నిపాత ప్రభావము పేలవపుమాటలు చాలాపేరి
లుచుండును. ఒకసమయమందు వాతమును ఒకసమయమందు పైత్య
మును ఒకసమయమందు శ్లేష్మమును చల్లగాజేయుచుండును శరీరము
మిక్కిలి కంపమునొందియుండును తలనొప్పిగలిగియుండును, దగ్గుచుం
డును, తాపజ్వరమును అలసటపడుచుండును అప్పడేదాహముపుచ్చు
కొనుచుండును ఊండియుండి లేచుచుండును వరుగైత్తబోవుచుండును
మిక్కిలి మాటలు చెప్పచుండును మలమును మూత్రమును మందము
గాజరుగుచుండును పదునాలుగు రోజులనాటికి యీరోగానికి బలము
అణగును మహావిష్ణుదయచేత జీవించును. అనిబైరాగితో నిష్ణుమూర్తి
విశదముగా జెప్పినాడు.

16 సందిక.

సీ. సందికసన్నియు చక్కగానిసరయ్య త్వరగత్వరగలేచి దాహమడుగు
దగ్గులుగలుగుచు దబ్బరలాడుచు నాడందఱిజూచి నవునుడు
పుక్కిళ్ళకొలదిగా పురిచున్నప్పుడు అగ్నితాకెనను నడలుచుడు
కడుపుబ్బయునుచాల కడుపునుప్పియుగల్గి యెగరోజునుట్టియు నేడ్చుచుండు
గీ. భౌతికమూర్తియందలిక బాధపడును | సప్తదినములనాటికి సన్నిపాత
మచ్చుకునివయజీవించు నవనియండ | విష్ణులైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. సందిక సన్నిపాతమునకుండు గుణాలు దవ్వుదవ్వున లేచి
దాహము అడుగును దగ్గులు కలుగును దబ్బరలాడును అందరిని చూ
చినప్పుడు అబద్ధమాలాడును నోటినిండశ్లేష్మము వచ్చుచుండును వేడిగా
నున్నదని యేడ్చుచుండును కడుపుబ్బను నొప్పియు నెగరోజును కలిగి

యుండును ఏడుచుచుండును ఆపేక్షకలిగియుండును మూర్ఖకలిగియుం
డును బడలికకలిగియుండును బాధపడుచుండును ఏడురోజుల నాటికి,
కూడ జీవించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

17 తాండీకము.

- సీ. తాండీకసన్నియు తప్పకవిసరయ్య తండ్రపుగుణములు దగిలియుండు
వలుమారుబిలుచుచు బలుమాటలనుబల్కు నాలుక దెడపుల నమలుచుండు
బిరుగుననిండియు బిడకలాగుండును దేహవిదాహమై దెరలుచుండు
విరివిగాకన్నులు వికసించియుండును నిర్విణ్ణుడైకంట నీరుగారు
- గీ. తీటలనుబుట్టిదేహము త్రిప్పచుండు తలచవింతతికసన్ని పరిహరించు
హరియుక్తపచేత జీవించునవనియందు | విష్ణుబయిరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. తాండీకసన్ని పాతమునకుండెందు గుణములు తండ్రగుణా
లు కలిగియుండును మరియుమరియు పిలుచుచుండును కొంటెమాటలు
ఆడుచుండును నాలుకచేపెడపులు నమలుచుండును నాలుకబిరుగుపడి
పిడకలాగున నెండిచెమ్మలైక యుండును శరీరమువేదనచేత విదాహము
గానుండును నేత్రములు పెద్దవై మూతలుపడకుండ యుండును పడిచూ
చుచు మాటలులేకుండనుండును కనులవెంట నీరుగారుచుండును శ
రీరముదురదలుపుట్టి త్రిప్పచుండును. ఇరువది అయిదవనాటికి యీస
న్నిపాతము మానును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా
బల్కినాడు.

18 జిహ్వగము.

- సీ. జిహ్వగసన్నియు జిహ్వమెంచుచుండు మాటలు రాకను మణిగుండు
నాలుకదగిలియు నల్లగానుండును ముల్లుగలిగిజిహ్వ మూసియుండు
నెగయూర్వమైచాల దిగులుపడుచునుండు తావజ్వరముతోడ తారుచుండు
దాహంబునధిక మైతహతహపడుచుండు జ్వరముతీవ్రముగానుజరుగుచుండు
- గీ. నూకిలింతలునెక్కి భృసుగినివచ్చు పదియునారు దినములకుపరిహరించు
హరియుగ్తపచేత జీవించునవనియందు | విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. జిహ్వగనన్ని పాతమునకుండు గుణాలు-జిహ్వ యిగురు చుండును మాటలురాకుండ నూరకేయుండును నాలుక పగిలి నల్లబడి ముల్లుగలిగి జిహ్వ మూసికొనియుండును ఎగయూపిరిచేతను అలసట పడుచుండును. తాపజ్వరముచేత తారులాడుచుండును దాహము అధికముగా ద్రాగుచుండును. జ్వరము తీవ్రముగానుండును ఓకిలింతలును ఎక్కిళ్ళును వచ్చుచుండును. పద్మనాగురోజులనాటికి యీసన్నిపాతము పరిహరించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

19 కర్ణికము.

సీ. కర్ణికనన్నియు ఘనులారవిసరయ్య ప్రచురంతుగుణములు ప్రబలుచుండు
హిక్కాడొక్కయడొక్క నెడలకయుండును కళ్ళనెప్పలచేత కలకపడును
రెండువీనులక్రింద రెండుచిల్లులువేసి తీపుచేతనుతల త్రిప్పచుండు
నిద్రబట్టకతాను నిలుకడదప్పియు శోభకాసలుశ్వాస సోలుచుండు
గీ. వాతపైత్యంబులెప్పుడు వదలకుండు ! మూడుమాసంబులకు దాక మూల్గుచుండు
హరియగృహచేత జీవించు నవనియందు ! విష్ణుబైరాగితో విశదముగను.

తా. కర్ణిక నన్ని పాతములకుండుగుణాలు ప్రబలమైనటువంటిగుణాలుకన్పించును. ఇక కడుపులో ఆర్పుటయును కళ్ళకులిగి నొప్పిగానుండును. రెండుచెవులదరిని రెండు చిల్లులువేసి బాధచేతను శిరస్సు త్రిప్పుకొనుచుండును. నిద్రబట్టక నిజబుద్ధితప్పియుండును శోభలును కాసలును, శ్వాసలును, వాటిచేతను స్రుక్కుచుండును. వాతమును పైత్యమును ఈరెండును వదలకుండును. మూడునెలలు దనుక కణికనన్నిపాతము వదలకుండనుండును, అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

20 అసాధ్యసంధులు.

సీ. చిత్తంబు చెడరంగ శీతంబు గ్రుంగింది శీతాంగమున నేగుశీఘ్రముగను
అంతకనన్నియు హతమని తెలియఁడిరుద్ధాహనన్నియురు త్తయగును

భగ్ననేత్రపునన్ని భంగంబుగావించు రక్తేష్టివేంచేయు రమణవిడిచి
కంఠకుబ్జకసన్ని గళమునువిగబట్టి కదలకుండ గ్రహణి కడకుండేర్చు

గీ. ఆపదలుజెంది యాభిణ్యమంతమగును. హరిహరాడులకివియును నారునెకటి
సాధ్యములుగావు జనులకు సాధ్యమవును. విష్ణులైరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. మనస్సు చెదిరిపోవులాగున జేహము శీతలమై శీతాంగ స
న్నిపాతము వెడలిపోవును. అంతకసన్నిపాతము హఠమని తెలియ వల
సినది. దుద్గాహసన్నిపాతము రుత్తియగును భగ్ననేత్ర సన్నిపాతము,
భంగముచేసిపోవును. రక్తేష్టిసన్నిపాతము వెళ్ళునదినిజము. కంఠకుబ్జక
సన్నిపాతము గొంతుక గట్టిగాబట్టుకొని ప్రాణము దీసివేయును. అభి
ణ్యసన్నిపాతము మహా ఆపత్తును జెంది హఠమై పోవును విష్ణుకును
ఈశ్వరునకును ఈయేడు సన్నిపాతములుసాధ్యముకానివి అనివిష్ణుమూ
ర్తిఁ బై రాగితో విశదముగా బలికినాడు.

21 శీతాంగము.

శీ. శీతాంగసన్నియు శీఘ్రబివినుండయ్య యతివైత్యదేహమై యలరుచుండు
వాంతిగల్గుచునుండు వడిగమూర్చిల్లియు వదలకుండగచాల వదలకుండు
వేసినకార్పెయ్యి వేసినప్రేయండు నెక్కిఁబ్బువచ్చును నెడవకుండ
కుతికలోశ్లేష్మము కుటిలమైయొందును దాహమునెగరోజు దగ్గుచుండు

గీ. వీనులకు మాటలేమియు వినఁగరావు. హరిహరాడుల కీసన్ని యలవి కాదు
వక్షసుగునాటికీరోగి ప్రాణివిడుచు. విష్ణులై రాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. శీతాంగసన్నిపాతములకుండు గుణములు శరీరముశీతలమ
యి యొందును. వాంతివెళ్ళుచుండును. మూర్ఛగలిగియుండును. వణ
కుచుండును. కార్పెచేతులును ఏలాగువేసినవి ఆలాగేయుండును. ఎక్కి
ల్లువేగముగా వచ్చుచుండును. గొంతుకలో శ్లేష్మము కడల కుండ
నుండును. దాహముగలిగియుండును. ఎగరోజునుదగ్గుగలిగియుండును.
చెవులకుమాటలు వినరాకండును. హరిహరాదులకు ఈ సన్నిపాతము

అలవికాదు. పదునేను రోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము చాలించును అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

22 అంతకము.

సీ. అంతకసన్నియు నాశ్వర్యమువినుండి కాఁబునెప్పటికాంతినుండు
నండునండుల నెప్పి చాలగనుండును కాళ్ళుతీవులువెట్టు ఘనముగాను
ఒడలుచీదరవోచు నౌపికయుండకు తరుచుచాంచల్యము దగులుచుండు
తంద్రగలుగుచుండు తాపంబువచ్చియు మలముబంధించియు మందముగను
గీ. కనుబుత్తుగట్టి నీరొగి గారుచుండు హరిహరాడులకీసంధి యలవి కాదు
వదిదిసమ్యుల కీసంధి ప్రాణివిడుచు విష్ణుబయిరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. అంతక సన్నిపాతమునకుండు గుణములు - ఎప్పటివలెనే కాంతిగలిగియుండును. కీళ్ళనందున చాల నొచ్చుచుండును. కాళ్ళు మిక్కిలిగాతీవెత్తుచుండును. ఒడలుచీదరయై ఓపిక లేకమనస్సు చంచల మగుచుండును. తంద్రగలిగియుండును. తాపముగలిగియుండును. మలబద్ధముచేసి మందముగానుండును. నేత్రములుపుసిగట్టి నీరుగారుచుండును. హరిహరాదుల కీసన్నిపాతము అసాధ్యము. పదిరోజులనాటికి యీరోగిప్రాణము చాలించును. అని విషు బయిరాగితోఁ బలికెను.

23 రుద్ధాహకము.

సీ. రుద్ధాహసన్నియు రూఢిగావిసరయ్య దాహంబుబుట్టియు దగ్గుచుండు
మతిభ్రమమోహించి మరిమరియేడ్చును కుత్తుకెండెననుచు మములుచుండు
నెక్కిళ్ళచేతను బాటుచునుండును ప్రేలేపకూటలు ప్రేలుచుండు
మలముమూత్రములెందు మలిసముగ జరుగు నెసఁబరొమ్మున చెమ్మ మసలుచుండు
గీ. బాముకొకరిగానుండు బాధ్యములను । హరిహరాడులకీసంధి యలవి కాదు
విశదవిదలంబులవరోగి విడుచుప్పాడి । విష్ణుబయిరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. రుద్ధాహ సన్నిపాతమునకుండు గుణములు దగ్గును దాహమును గలిగియుండును. మతిభ్రమచేతను మోహించి మరిమరియేడ్చు

చుకంతము ఇగురుచున్నదని దుఃఖపడుచుండును. ఎక్కెళ్ళు విస్తారముచేతను బాధపడుచుండును. పేలూపములు పేలుచుండును. మలముమూతము మందముగా జరుగుచుండును నొసటను రొమ్ముననుచెమట యోడుచుండును. జామునకు ఒక్కొక్కరీతిగా పంకటముండును. హరిహరాదులకీ సన్నిపాతము అసాధ్యమని యిరవయిరోజుల నాటికి యీరోగి ప్రిణము చాలించుచునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

21. భగ్ననేత్రకము.

- సీ. భగ్ననేత్రపుసంధి బాగుగావిసరయ్య కల్లువాచియుమాపు గానకుండు
నేత్రములో నీరును నెరిగి మృచుండును పెక్కుమాటలుచాల పేలుచుండు
కంపర మొందుచు కలవరింపుచునుండు కన్నలుమూసియు కలవడును
అక్రిమచాక్యములాడుచునుండును మాత్రమువిడుడుచుచు మాల్గుచుండు
- గీ. అంతకంతపజాడ్యము సధికమగును । హరిహరాదులకినన్ని యలవికాదు
ఏడుదిగములకిరోగి యెడలుపాగిణి । విష్ణుబైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. భగ్ననేత్రపు సన్నిపాతమునకుండు గుణములు, నేత్రములువానిమాపు కనుపించకుండ నుండును. కినులనీరు కారుచుండును. శరీరము కంపరమును కలవరింతులునుకలిగియుండును. నేత్రములుమూసికలవడును. అక్రిమపుమాటలు అడుచుండును అల్పాచమానము చేయుచు మాల్గుచుండును రోజునకురోజు పంకటము అధికముగా అవును. హరిహరాదులకు ఈసన్నిపాతము అసాధ్యమని యేడురోజులకు యీరోగి ప్రిణము చాలించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికియున్నాడు.

22. రక్తకేష్టకము.

- సీ. రక్తకేష్టపుసన్ని రాణించువినుండయ్య మూర్ఛచేదదిగను మాల్గుచుండు
తరుచుగారక్తము తలకాకిటగతడు నానీకవెంటను సడచుచుండు

శ్రీమహాటలునకొన్ని బ్రబలతబలుగను ఎక్కిళ్లు వాంతియు నెడలుచుండు
తీత్రపుజ్వరమును త్రివ్వనతిక్కయు వెననుసారిగురును విస్తరించు

గీ. నిన్నిగుణములుదీసిని విడువకుండు । హరిహరాడులకీసన్ని యలవికాడు
వదిదినమృతకోరి పొడిచిదును । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. రక్తేష్టి సన్నిపాతమునకుండు గుణములు మూర్ఖపోవు
చుండును. మూలుగుచుండును. విస్తారముగా నోటివెంబడి ముక్కు
వెంటను రక్తము వెల్లుచుండును. అబద్ధములాడుచుండును. ఎక్కిళ్లును
వాంతులును వెల్లుచుండును. త్వరితమున ఊష్ణమునుతివ్వను, తిక్క
నునోరిగురును విస్తారముగానుండును. హరిహరాదుల కీసన్నిపాతము
అలవికాదనియు, వదిరోజులనాటికి యీరోగి పొగాము వదలునని
విష్ణు బైరాగితో బలికెను.

26 కంఠకుబ్జము.

నీ. కంఠకుబ్జముసన్ని గతిమీరువినరయ్య మెడముకుదియబడు మెదలకుండ
కడుపులోగుండించు కంఠర మొందుచు వడిగవడిగ వారి వచ్చుచుండు
వేగముగాచాల వెడలునెక్కిళ్ళను తల నెప్పిచేతను తరుచునేడు
కనులనీళ్ళుగారు కాయముతీపునై మూర్ఖచేమెదలక ముణిగియుండు

గీ. దాహమడుగుచునుండును దగ్గుచుండు । హరిహరాడులకీసన్ని యలవికాడు
పరగవడుమాడురోజుల పొడిచిదును । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. కంఠకుబ్జకీసన్నిపాతమున కుండుగుణములు. మెడకుదియ
బడి మెదలకుండనుండును. గర్భములోగుండించుచేతను శరీరము గగు
ర్పొడుచుచుండును. తరుచుగా వాంతివెల్పుచుండును. ఎగరోజునుమిక్కి
లి ఎక్కిళ్ళువచ్చును. శిరస్సునొప్పిచేతను రోదనము చేయుచుండును.
నేలీములవెంట నీళ్లుకారుచుండును. శరీరము తీపుతీయుచుండును.
మూర్ఖపడిమెదలకుండ నుండును. విస్తారముదాహము పుచ్చుకొను
చుండును. దగ్గుగలిగియుండును. ఈసన్నిపాతము హరిహరాదులకు

అలవికాదని పదుమూడురోజులనాటికి పాణిముతీనివేయునని విష్ణులై
రాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

27. ఆభిన్నకము.

సీ. ఆభిన్నగన్నిదౌ నాగతివినరయ్య తాపంబుతంద్రయుఁ దగిలియుండు
నిస్సత్వదేహమై నిద్రపోవుచునుండు మందంబుబుట్టియు మణిగియుండు
అతికష్టపడుచుండు సతిరోజుచుండును దృష్టాతిశయమునఁ దేలుచుండు
దోషజ్వరముతోడ దోరుచుండును దేహంబునెప్పిచేఁ దెరలుచుండు
గీ శ్వాసగలుగుచుండు నిశ్వాసములును । హరిహరాదులకీసన్ని యలవికాదు
వక్షమగునాటికిరోగి పాణినిడుచు । విష్ణులైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. ఆభిన్నక సన్నిపాతమునకుండు లక్షణములు. తంద్రకలిగి
యుండును. దేహమునిస్సత్తుపై నిద్రయధికముగా నుండును మందము
గా మాటలాడుచుండును. మిక్కిలి యెగరోజుచేతను కష్టపడుచుండు
ను. అకలి అతిశయముచేతను తూలుచుండును. దోషజ్వరముచేత
దొరలుచుండును. శరీరమునొప్పిచేయుచుండును. శ్వాసలును నిశ్వాస
లును, వచ్చుచుండును. హరిహరాదులకీ సన్నిపాతము అలవికాదని
పదునేనురోజులనాటికి యీరోగి పాణిముతాలించునని విష్ణుమూర్తి
బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

వ. ఈయేనుసన్నిపాతములు అసాధ్యములని వైద్యులెఱుంగునది.

23 వాతజ్వరవిదానము.

సీ. వాతజ్వరంబును వరుసగావినరయ్య నల్లగాముఖమును నలగుచుండు
తిమ్మిరిగల్గియు తీటతాకుచునుండు దాహమధికముగ తాగిగుచుండు
సన్నపుచెమటలు సర్వాంగముననుండు పెదవులునెండియు వేలుచుండు
మలముబంధించియు మందమైయుండును చక్కగా జ్వరమును జరుగుచుండు
గీ. మలమునల్లగఁబడుచుండు మందముగను । విడుచుమూత్రము తెల్లగాని స్థాంతు
మాటలు సనుములై యుండుమంచిగాను । విష్ణుబయి రాగితోబల్కె విశదముగను

తా. భావజ్వరమునకుండు గుణములు - ముఖమునల్లవారియుండును. తిమ్మిరిబారియుండును, తీటగలిగియుండును, దాహము విస్తారముగా పుచ్చుకొనుచుండును. సన్నపుచెమటదేహమంత కలిగియుండును, చెదపులు ఆరి పగిలియుండును, విరేచనముబంధించి మందగతిగానుండును, జ్వరముగలిగియుండును, విరేచనము నల్లగా వెళ్లుచుండును, అల్పాచమానము తెల్లగాపడుచుండును. మాటలు మంచిగానే మాట్లాడును అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

29. పిత్తజ్వరలక్షణము.

సీ. పిత్తజ్వరగుణముప్రియముగా విసరయ్య ఆతిసారమును నిద్రయలనటయును
పచ్చనైమెట్టనై పడుమూత్రముమలము వక్రపుమాటలు వదరుచుండు
దాహపిశాచముగ ద్రాగుచునుండును ముగిలువాంతియువెనకనుకావచ్చు
మనజాలజూచియు మదపుమాటలుబుల్కు నూరుచేదైయుండునూరువాడు
గీ. పనపుచాయను నేత్రములోవరగుచుండు పెద్దమాటలు తరుచుగాత్రేలుచుండు
హస్తమునాభిశ్రవణయాడుచుండు విష్ణుబైరాగితో బల్కి-విశదముగను.

తా. పిత్తజ్వరమునకుండుగుణములు. అతిసారమును, నిద్రను, అలసటను కలిగియుండును. మూత్రమును, మలమును నెమ్మిగానైన, పచ్చగానైనపడును. చెడుగుమాటలు ఆడుచుండును, దాహముమిక్కిలిపుచ్చుకొనును, ముందుగావాంతి వెనుకమూర్ఖయునువచ్చును, ప్రజలనుజూచి మదించినమాటలు ఆడును, నోరు చేడును ఎండి యుండును, నేత్రములు పసుపుచాయగా నుండును, పెద్దమాటలు ఆడుచుండును. చేతులయందును నాభియందును త్వరితముగా ఆడుచుండును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

30. కఫజ్వరలక్షణము.

సీ. కఫజ్వరమునకుండు కరుణతోవిసరయ్య ఆస్థంబుతెల్లగా నమరియుండు
దేహంబుబలియును తెలియకయుండును కానయిశ్వానయుం గలిగియుండు

ఆరుచిగుణమ్ములు నావలీంతలుబుట్టు తిక్కయుతీటయు తిరుగకుండు
కంతంబులో నెప్పి కలవరింపులుగల్గి పునీకట్టికళ్ళను పానకుచుండు

గీ. తెలుపుబారిన మలమూత్రములవెరంగు । నాలగ్నమైనీళ్ళునెప్పుడు సడచుచుండు
హీనస్వరమున నైయుండు హిక్కయుండు । విష్ణుబైరాగితో జెప్పెవిశదముగను.

తా. కఫజ్వరమునగా శ్లేష్మజ్వరము దీనిగుములు ముఖముతెల్ల
గానుండును. శరీరముయొక్క చలనియెటులగక యుండును కాసలు
ను శ్వాసలును కలిగియుండును. అరుచిగుణమును ఆవలీంతలును కలిగి
యుండును. తిక్కయు తీటయు వదలకుండ నుండును గొంతులో నొ
ప్పియు కలవరింతలును కలుగును నేత్రములు పునీకట్టి పుణికింతలుగలిగి
యుండును తెల్లనిమలమును మూత్రమును పడుచుండును నాలుకమీ
దనీరు కారుచుండును స్వరహీనమయి యుండును హిక్కగానుండును
అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

31. భూతజ్వరనిదానము.

సీ. భూతజ్వరంబును బుధులారవిసరయ్య వెట్టిమాటలుబలుగు వెతలనెండి
ఆన్నంబుకైచాల యాపేక్షవడుచుండు వీవనకై కనల్ విరిసియుండు
పాడుచునాడుచు పనినిద్రబోవుచు పరివరివిధముల బలుకుచుండు
విరివైస్వరముచే విడువకపుణుకును అపసవ్యములకొన్ని యాడుచుండు

గీ. కేకవేయుచునుండును కెత్తునునుచు । పరువులెత్తగబోవును పట్టుకొన్న
కళ్ళుగొరుకుచునుండును పంతముగను । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. భూతజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెట్టిమాటలాడును
వెతలబడును భోజనముమీద కోరికగానుండును నేత్రములు పెద్దవిగా
విరిసియుండును పాటలుపాడుచు ఆడుచు నిద్రబోవుచుండును అనేకము
లుపలుకులు పలుకుచుండును విస్తారమయినజ్వరముచేతను పుణికింతలు
ఆడును అపసవ్యపుమాటలు ఆడును కెత్తుకెత్తున కేకవేయుచుండును
పట్టుకొన్నగాని పనుగెత్తబోవును దంతాలుకొరకును అని విష్ణుమూ
ర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

32 అజీర్ణ జ్వరనిదానము.

సీ. లలితజీర్ణజ్వర లక్షణమువినుడి డగ్గుతికనువడి దగ్గుచుండు
ఎక్కి-భృవాంతియు నెడలుచునుండును వడిగానుజ్వరమును వచ్చుచుండు
గడియగడెతుకడ్చు గట్టిగానుచ్చును దీవనలేకను విగులువడును
వలుచూరువచ్చును వరిమళింపుచుతేన్న కాశ్మతీపులుచాల ఘనముజెందు
గీ. మలముకొద్దిగ జరుగును మందముగను । గట్టుగుట్టుగనుచునుండు గర్భమండు
ఇన్ని గుణములుదీనికి నెడలకుండు । విష్ణువైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. అజీర్ణజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెక్కి-వెక్కివడుచు దగ్గు
చుండును ఎక్కి భృవు వాంతులును వెళ్ళుచుండును. కడుపులోగ
ట్టుగట్టుమనుచుండును ఇటువంటిగుణములు ఈయజీర్ణమున కుండునని
విష్ణుమూర్తికై వైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

33 అభిఘాతజ్వరనిదానము

సీ. పురములో వైజ్యలు పూజ్యులువిసరయ్య పెద్దరోదనగాగ కేలుచుండు
పనిచేయవలసిన వడిచినిదచిన నభిఘాతజ్వరమును ననుసరించి
దానికిగుణములు దాహవిదాహముల చెమటదేహంబున జరుగుచుండు
అనృతంబులెప్పుడు వాడుచునుండును కాయమెల్లను సుప్పి కలుగుచుండు
గీ. పనితమీదనభ్రాంతిగు వదలకుండు । శత్రుశస్త్రముమీదను చింతచేయు
గుణముహీనమునైయుండు గురుకులేక । విష్ణువైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. అభిఘాతజ్వరమునకుండు లక్షణములు మిక్కిలియేడ్చినను
పనిచేసియలసినను దురుసుగా నడిచినను అభిఘాతజ్వరము అనుసరిం
చును. దాహమును విదాహమును దేహమంతట చెమటగలుగును.
కల్లలాడుచుండును, శరీరము నొచ్చుచుండును. స్త్రీలమీద కోరిక
యొందును. చల్లి అన్నముమీద వాంఛయుండును. గుర్రైరుగక బుద్ధి
హీనముగలుగును. అని విష్ణువైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

34 ద్వంద్వజ్వరనిదానము.

సీ. త్వరగానువినుడయ్య ద్వంద్వజ్వరగుణంబు చలియునుజ్వరమును సంభవించు
కాశ్మచేతులుపట్టి కట్టినట్టుండును కరపాదములకును గల్లుమంట

అతిసారమున జేసి యతినిద్రపాపుచు ముఖము కడును కాళ్ళు ముండువాచు
దేహంబు తెల్లనై దాహంబు పులకించు అవవంధ్యములు చేయు నావలించు
గీ తలను నెప్పియు తాపము తరుచునుండు! కడుపుకుట్టుచునుండును కష్టపడును
గోళ్ళురెప్పలర క్తముల్ గొట్టిపాపు! విష్ణుబైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. ద్వంద్వజ్వరగుణములు చలియునిద్రయు అధికముగానుం
డును కాళ్ళను చేతులునుబట్టి కట్టివేసినట్లుగానుండును కాళ్ళుచేతులు
మంటలుగానుండును. అతిసారమును నిద్రయును కల్గును. ముఖమును
కడుపును కాళ్ళనువాచును. శరీరము తెల్లగాపాలియుండును. దేహ
ము పులకరించుచుండును. అవకపు చేష్టలు చేయుచుండును, ఆవలిం
చును. తలనొప్పియు తాపమును విస్తారముగానుండును గర్భముకుట్టు
చుండును. కష్టపడుచుండును. గోళ్ళను కనురెప్పలనుర క్తము లేకయుం
డును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

35. అపథ్యదోషములు.

సీ. ఆరయశవధ్యంపు టవలక్షణవినుడి వేదనబడుచుండు వెతలబడును
రొమ్ముమంటలుటాచు రోదననేయుచు దబ్బరలాడుచు దగనుపడును
మూర్ఛతంద్రయుగల్గి మూర్ఛుచునుండును ప్రళయపువల్కులు ప్రబలముగను
ఆక్రమమాటలు నాడుచునుండును కడుపునెచ్చుచునుండు గట్టిగాను
గీ ఇన్ని గుణములు దీనికి నెడపకుండు! దోషలక్షణములపథ్య దోషమనుచు
నేరువరచియునొషధ మివ్వవలయు! విష్ణుబయిరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. అపథ్య దోషలక్షణములు వేదనపడును వెతలపడును రొ
మ్ములోమంటచేత నేడ్చును అబద్ధములు అడును దగగలిగియుండును
మూర్ఛగలుగును. ప్రళయపుమాటలు విస్తారముగా జెప్పను. కడుపు
నొచ్చును. ఇటువంటి గుణములు అన్ని దీనికుండును. ఇది అపథ్యదోష
లక్షణమని నిర్ణయముచేసి ఔషధమిచ్చునది అని విష్ణుమూర్తి బైరా
గితో విశదముగా బల్కినాడు.

ఇది బయిరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమున
ద్వీ తీ యా శ్వా స ము .

శుభముస్తు.

ధన్వంతరివిజయము.

తృతీయాశ్వాసము.

36. నవరత్నములకు అధిపతులు.

సీ. నవరత్నములకుఁ ప్రభువులను విసరయ్య పద్మరాగముప్రీతి భానునకును
సౌఖ్యముముత్యములో సోమునకుప్రియము బగడములో ప్రియమగు భామునకును
ఘనమైనబుధునకు గరుడపచ్చలుప్రీతి పుష్పరాగము గురువునకుఁప్రీతి
భానురవజములో భార్యునకుఁప్రీతి నిజముశనికిఁప్రీతి నీలములును

గీ. రమణవైదూర్యములుప్రీతి రాహువునకు । కేవలముప్రీతి గోమేధికేతువునకు
రత్నములుతొమ్మిదింటికి ప్రభువులనుచు । విష్ణుబైరాగిలోబలెక్కి విశదముగను.

తా. నవరత్నములకు అధిపతులు పద్మరాగములకు సూర్యుడు
ముత్యములకు చంద్రుడు పగడములకు అంగారకుడు గరుడపచ్చలకు
బుధుడు పుష్పరాగములకు బృహస్పతి వజ్రములకు శుక్రుడు నీలముల
కు శనైశ్చరుడు వైదూర్యములకు రాహువు గోమేధికములకు కేతువు
ఈనవరత్నాలకు అధిదేవతలు.

37. నవరత్నాలకుశుద్ధి.

సీ. పూజితంబైనట్టి పుష్పరాగమునకు మలకనీకృత్యశుద్ధి యుత్తమంబు
అనునైనవగడంబు లాత్మపాలనశుద్ధి నీలిరసమృత నీలమునకు
తక్కిలరసముతో తగమౌక్తికముశుద్ధి తరికడుగునకుద్ధి వజ్రమునకు
మండిఫలరసాన మంచిగోమేధిక శుద్ధిగావించిన శుభమునిచ్చు

గీ. ఘనతవైదూర్యములకుద్ధి కరకతాడి । తచ్చలకువల్లలోశుద్ధి పాటియవును
నిజము మండికృత్యములకుద్ధి నిమృతండ్ల । విష్ణుబంధురాగిలోబలెక్కి విశదముగను.

తా. పుష్కరాగము ఉలవనీశ్వనుడికించిన శుద్ధియవును. పగడాలు ఆపుపాలతో నుడికించిన శుద్ధియగును. నీలాలు నీలియాకులరసాన నుడికించిన శుద్ధియవును ముత్యాలు తక్కిలరసమున నుడికించిన శుద్ధియగును వజ్రాలు వరికడుగుతోనుడికించిన శుద్ధియగును గోమేధికము మాదీఫలరసముననుడికించిన శుద్ధియగు వైదూర్యము కరక తాడిరసమున నుడికించిన శుద్ధియవును పచ్చలు చల్లతోనుడికించిన శుద్ధియవును మాణిక్యము నిమ్మపండ్లరసముతోనుడికించిన శుద్ధియవును ఈనవరత్నములకు శుద్ధులు చేయు ప్రకారములు.

33. నవరత్నభస్మయోగము.

- నీ. మాక్షికటంకణ మణిశిలగంధక దరదములరసమును దాళకమును ఆర్క-క్షీరములతో నవపుగానివిహారి జెముకుపాలనుకొంత నేపునూరి నవరత్నములనిండ నలదిగాడ్పార్చి ను వజ్రపుమూసలో వరుసగాను గజపురంబులుమాను గట్టిగావేసిన మృతిభౌంధిభస్మచూ మృదువుగాను
- గీ. వైశముగమీరువినరయ్య వైజ్యలార । వజ్రవైక్యాంతములకొక వరుసగాను పురములనువేయుమనుచును పుడమిలోన । విష్ణులైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. మాక్షికమును, వెలిగారమును, మణిశిలయును, గంధకమును, ఇంగిలీకమును, పాదరసమును, తాళకమును, ఇవి అన్ని జిల్లేడు పాలనూరి జెముకుపాలనుకొంతనేపు నూరి యిదిరత్నములపై నిండరాచి గాల్పార్చి వజ్రపుమూసలోనుంచి మూడు గజపుటములువేసిన భస్మమవును. వజ్రములకును వైక్యాంతములకును శుద్ధులును భస్మముచేసే ప్రకారమును ఒక్కరీతిగానె వేయవలసినది.

39. పాషాణముశుద్ధి.

- నీ. పాషాణములశుద్ధి వట్టినుగావినరయ్య జంబీరరసముతో జామునూరి అదిబిళ్ళకలెజేసి యార్చి మూసనునిడి యొకజాముతేనెతో సునరవంకి

వెల్లులిరసముతో వేసిన నౌకజాము విషముహరించియు విమలమవును
నింబడితలతోను నిజముగా నౌకజాము వండిన శుద్ధియౌ వరుసగాను

గీ. చూడుపాపాణములకెల్ల మూలమైన శుద్ధిసీరితిజేసిన శుభమునిచ్చు
హానిదప్పించునౌషధ మమృతమనుచు | విష్ణువైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. పాపాణమును శుద్ధిచేయుప్రకారము నిమ్మపండ్లరసమున
జామునూరి అదిబిళ్ళవలెజేసి ఆరించి ప్రమిదలోనుంచియొకజాము లే
నెతోపండవలయును వెల్లులిరసము నొకజామువేసిన విషముహరించి
స్వచ్ఛముగానందును పపవిత్తులరసమును ఒకజాముఊడికించిన శుద్ధియ
గును. ఇట్టిపాపాణమును గౌరీపాపాణమును దొడ్డిపాపాణమును యీ
మూడు పాపాణములకు శుద్ధి యీప్రకారముగాచేసిన పక్షమున శుభ
మునిచ్చును. హానితప్పించివేసి ఔషధము అమృతాన్నరూపమవును.

40. నాభిశుద్ధి.

గీ. విసరఃశ్చక్షుశలార విన్నపములురెండు పొత్తుడుంపయు నాభి పొండుగాను
అంకులోపసనాభి యనుకూలమైనదే శుద్ధిమీకెరిగింతు శూక్తముగను
అడ్డెడుపంచిత మటికలోపలఁబోసి నాభియునంకులో నానవేసి
ఒకదినముంచియు నెగిరిననాభియు చనుబాలఁగదిగినచక్కగాను

గీ. సరశులీరింజేసిన సరసముగను | విషముతిక్కియు రెండునువిరిగిపోవు
అగ్నిరోగాలకిదియును హాషామనుచు | విష్ణువైరాగితోఁబలెక్కి విశదముగను,

తా. విషములు రెండుఅనఁగా పొత్తుడుంపయుకటి నాభియొ
కటికలవు. ఈ రెంటిలోను వసనాభి ప్రశస్తమయినది దానిశుద్ధిచెప్పు
చున్నాను అడ్డెడు పంచితము అటికలోపోసి యీనాభి అంకులో నాన
వేసి ఒకదినము నాననిచ్చి తీసి చనుబాలను కడిగి ఆరించిన శుద్ధియవును.
విషగుణములును తిక్కలును ఈగుణములును పోవును. సమస్తరోగము
లకును తగును.

41. నేపాళములశుద్ధి.

- సీ. నేపాళములశుద్ధి నేర్పగావినరయ్య గోవుచూత్రములోన గోమయంః
గలిపియు రెండును గట్టికుండ్రుబోసి యవియొలచియు వానియండుఁబోసి
రేయును బవలును రెండురోజులువండి నీళ్ళుకడిగిన నేర్పుగాను
అదియావుపాలను నరజామువండి నేతనునరజాము వేచినవియన్ని
- గీ. దీని యెండించినశుద్ధి దివ్యముగను! ఘనమువై డ్యులుమీరలు గట్టిగాను
మంజులను వైచిననుమీకుమందిదము! విష్ణుబయి రాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. ఆవుపంచితములోను ఆవుపేడకల్పి రెండును కుండలోపోసి నేపాళములువలిచి ఆకుండలోపోసి రాత్రింబగళ్ళు రెండురోజులువండి అవితీసి నీళ్లనుకడిగి ఆవుపాలను అరజామువండి నేతతో ఆరజాము వేయించితీసి ఎండించిన దివ్యమవును మీరు బోషధములలో నుంచుకొనిన అనుకూలముగా నుండును.

42. శౌంతివగయిరాలశుద్ధి.

- సీ. శౌంతివైశున్నము సొంపుగ రాచియు గాచినశుద్ధియుఁ గలుగునదియు
ఒగిలమ్మిరనమున నుకజామునెండింప వైదేహశుద్ధియా వయినముగను
చల్లలోమిరియాలు చక్కగ తడపియు వేచినశుద్ధియు వేకమవును
వాము శున్నపునీళ్ళ వండిన నుకజాము హఠఁమైయుండెడి నందటికిని
- గీ. నీళ్ళవెలిగారమునుగల్పి నిప్పుమీఁద! గాచినశుద్ధిగలుగును కనరుబోయి
యంగిలీకము చనుబాల నెనంగుశుద్ధి! విష్ణువై రాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. సొంటిపైన నున్నమురాచి నిప్పులమీదను వేసిన శుద్ధియవును. నిప్పుళ్ళు చిత్రమూలరసమున తడిసి యెండనిచ్చిన శుద్ధియవును. చల్లతో మిరియాలు తడిసిన శుద్ధియవును. వాము నున్నపునీళ్లను ఒక జాముడికించిన శుద్ధియవును. ఇంగిలీకముచనుబాలను ఉడికించిన శుద్ధియవును.

సీ. పాలతుత్తము నన్నపాటిగుడ్డనుకట్టి శున్నపువంటచేశుద్ధివచ్చు
 మాయారతుత్తము మంచిపెగునూరి యుడికించి యార్చిననుత్తమమగు
 మణిశిలయనునది మంచిదిగాఁదెచ్చు జమిలిగుడ్డనుకట్టి జతనముగను
 గొట్టెమూత్రముకొంత క్రొత్తకుండనుబోసి మణిశిలపుల్లనుమరగఁగట్టి

గీ. కుండలోనంచులోనిది గూర్చిమరియు । మూడుదిసములుయంత్రాన నుదముమీర
 వండిననుశుద్ధివచ్చును వాటముగను । విష్ణుబైరాగితోఁబలెల్ల విశదముగను.

తా. పాలతుత్తము నన్నపాటిగుడ్డను మూటఁగట్టి శున్నపునీళ్ల
 తో వండిన శుద్ధియవును. మైలతుత్తము పెరుగుతోనూరి యుడికించిన
 శుద్ధియవును. మణిశిల జమిలిగుడ్డనుకట్టిన మూట గొట్టె మూత్రము
 క్రొత్తకుండలో పోసి మణిశిల పుల్లనుగట్టి కుండలో నంచులోనిదికూ
 ర్చి మూడుదిసములు డోలాయంత్రమున వండినశుద్ధియవును.

43 పాదరసశుద్ధి.

సీ. పాదరసమ్మును పాటించివిసరయ్య కందిడుంపరసంబు కలగరాకు
 వావిలజిల్లేడు వజ్రవల్లిరసమ్ము కలిసిఘృణసిరిక కరకతాడి
 రాజవృక్షరసంబు రాలిశున్నపునీరు చిట్టిదొగ్గలివఁగు బట్టిపెరుగు
 కరిదూపమునునిమ్మ గలిజేరురసముల నుక్క-కరసముతో నుక్క జాము

గీ. సూనిగుడ్డనువడపోసి మానుగాను । సప్తదోషములునుపోయి చల్లగాను
 జే'పధంబులపాశ్చర్య హామమునుచు । విష్ణుబైరాగితోఁబలెల్ల విశదముగను.

తా. పాదరసము శుద్ధిచేయు ప్రకారము— కర్పద దుంప రస
 మును, గుంటకలగరాకు రసమును, వావిలాకురసమును, జిల్లేడు పాలు
 ను, నల్లేరురసమును, కలిసిఘృను, ఉసిరిక కాయరసమును, కరక్కాయ
 లరసమును, కాడికాయలరసమును, రేలాకురసమును, రాలినున్నపు నీ
 ఘృను, చిట్టికూరరసమును, దొగ్గలికూర రసమును, పచ్చిపసుపురసము
 ను, గేదెపెరుగును, కరిదూపమును, గలిజేరురసమును, నిమ్మపండ్ల రస

మును ఈచెప్పిన రసములను ఒక్కొక్కజాము నూరి గుడ్డను వడపోసిన నేడుదోషములు పోయి చల్లగానుండును. బోషధముల పాళ్ళకు హర్షముగానుండును.

44. తాళకముశుద్ధి.

సీ. త్రితాళకమును పరిశుద్ధినిరయ్య పచ్చనరేకులిం పరిరజేసి
అరేకులన్నియు నటికెలోపల బెట్టి అండులోపంచిత మమరపోసి
తదమూడుజాతులు పటినగామంటచే చక్కగాశుద్ధియా సరసముగను
శుద్ధియానైకరోజు శున్నమతోవండ జంబీరరసమున జామశుద్ధి

గీ. బోషధపుపాళ్ళకిదియును నందియుండు । శుద్ధిగలిగినజనులకు శుభమునిచ్చు
శుద్ధిగానన్నరోగుల శుభముచెడును । విష్ణుబైరాగితోబలెల్ల విశదముగను.

తా. తాళకమురేకులుగావలిచి అవికండలోబెట్టి పంచితముపోసి తదమూడుజాములు పటినగా మంటచేసి అనుకూలమయినటువంటి శుద్ధియవును. ఒకదినము నున్నపునీళ్ళతోనువండ శుద్ధియవును. నిమ్మ పండ్లరసమున నొకజాముఊడికించిన శుద్ధియవును. బోషధములలోనికి అనుకూలముగానుండును. శుద్ధియయినతర్వాత శుభమునిచ్చును. శుద్ధిగాకున్నపక్షమున శుభముచెడిపోవును. అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగాచెప్పినాడు.

45. గంధకశుద్ధి.

సీ. ఘనహరినరయ్య గంధకశుద్ధియు కలిసికృత కలబంద కలగ రాకు
అపుపాలును పుత్రమద్దనరయ్యను మెగిలిగలైరు మునుమోడుగయును
ఇన్నిరసములు నివిచట్టిలోబోసి చట్టిమీదనుబట్టి నర్దికట్టి
గంధకముపొడిగ గట్టిగానూరియు గుడ్డపైబోసియు మార్చితోను

గీ. బొగ్గునివ్వలు బారుశులోబోసివేటియు । చట్టిమీదనుబెట్టిన చక్కగాను
పచ్చబొన్నలరీతిని బారుననుచు । విష్ణుబయరాగితోబలెల్ల విశదముగను.

తా. గంధకము శుద్ధిచేయు ప్రకారము కలిసిభును, కలబందయు, గుంటకలగరాక్షరసమును, ఆప్రపాలును, ఘృతమును, అడ్డనరము, గలిజేరు, మొగలిరసములును, మునుమోదుగరసమును ఈరసములన్ని ఒకచట్టిలోబోసి ఆచట్టిమీదను బట్టవాసెనగట్టి బొగ్గునిప్పును బొరుసులో బోసి చట్టిమీదనుపెట్టి పచ్చిజొన్నలవలె కుండలోనికి దిగును. అప్పు తసిల గంధకమవును.

46 తామ్రశుద్ధి.

సీ. కాగిరేకులువేసి రెండుగాఁ గాల్చియు నులవనీళ్ళనుముంచి యుంచవలయు
తరువారదీసియు తొలిచుగానూర్చియు మత్స్యక్షీరసమున మరలముంచి
తీసికాల్చియునది కిరితీరినమున ముమ్మారుగాల్చియు ముంచవలయు
ఏడుమారులుగాల్చి యేమొచల్ల నుముంచ శుద్ధిగలుగునది శుభమనిచ్చు

గీ. అవియుండగ శుద్ధిగాకొన్న హానివచ్చు | బుద్ధిమంతులు నెవరైన భూమిలోన
సరసముగఁ జేయఁజీరితి చక్కగాను | విష్ణువిరాటాలోఁ బెత్తి విశదముగను.

తా. కాగిరేకులు ఎఱ్ఱగాఁగాల్చి ఉలవనీళ్ళనుముంచి తరువారదీసి తరుచుగా కాల్చి పొన్నగంటి రసములో ముంచి తిరుగ దీసి కాల్చి చింతాకు పనరులో ముమ్మారు ముంచి యేడుమారులు కాల్చి యేడుమారులు పులిచల్లలో ముందిన శుద్ధియవును. ఈతామ్రము శుద్ధికాక పోయిన హానివచ్చునుగనుక చక్కగ పయిని చెప్పినప్రకారము శుద్ధిచేయవలసినది.

47 పంచలవణశుద్ధి.

సీ. లవణమునైంధలవణము కలితోడ మర్దించియార్చిన మంచిశుద్ధి
సౌతగ్నలవణము సరసమాగోమూత్ర మునశుద్ధిపొందును ముదచుమీర
లక్ష్మణులుగల బిఠారిలవణముచల్లచే మర్దించియెండింప మహిమగలకు
గలిజేరురసమున కాచలవణమును గలిపియెండించిన గలుగుశుద్ధి

గీ. తిరిగివలనమును దీనితడపి ముఖముగ వేచకుద్ది నమ్రదలవణ
తంచలవణాలకుద్ది యీవగిదనముచు విష్ణుబయిరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. సైంధవలవణము కలిబోసినురిన శుద్ధియవును. సావర్న
లవణము గోమూత్రముననురి యార్చిన శుద్ధియవును. బిడాలవణము
పులిచల్లతోమర్దించి యెండించిన శుద్ధియవును చింతాకు రసమున దడిపి
నముద్రలవణమువేచిన శుద్ధియవును. అయిదులవణములశుద్ధులు నీరీతి
గాజేయవలెను.

48 గుగ్గిలము శుద్ధి.

గీ. విసరయ్యమీరలు విమలమాసున్నపు నీశ్శునమడించి నేర్పుగాను
ఆపుపంచితమును నరటిసానయుంగల్పి కుండలోఁబోసియుం గూర్చితోడ
యగ్రతానఁ దగరెండు యాదుముల్పండించి చల్లార్చినక్షశుద్ధి చక్కగాను
సారిదిగుగ్గిలమును కరకతాడిరసాన నరగడెనూరియు ననుభుగాను

గీ. ముద్దగాఁజేసి గుడ్డనుమూటగట్టి నాలుగడియలువండిన ననుముగాను
శుద్ధిపచ్చును జనులకు సుఖముననుచు విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె-విశదముగను

తా. విమలము శుద్ధిచేయుప్రకారము. గుగ్గిలము నున్నపునీళ్ల
నునూరి ఆపు పంచితమును, అరటిచెట్టు రసమును, కలిపి ఈమూడురస
ములును కుండలోపోసి యీవిమలము మూటగట్టి పుల్లనువేలాడగట్టి
కుండలో మీదనుంచి డోలాయంత్రమున రెండుజాములు వండి చల్లార్చి
న శుద్ధియగును. ఈగుగ్గిలము కరకతాడికాయల రసమున అరగడియ
నూరి అవి ముద్దచేసి గుడ్డనుమూటగట్టి నాలుగుగడియలు వండిన శుద్ధి
యై మానవులకు శుద్ధినిచ్చును.

49 1 ఇంగువశుద్ధి, 2 యవతైరశుద్ధి, 3 నజ్జాతైరశుద్ధి

4 నజ్జాకారశుద్ధి. 5 గజపిప్పలశుద్ధి.

గీ. కలిసజ్జతైరము కలిపిమడించి న సంతలోకుద్దియా నానెనీ

యెకదాపుకడుగుతో యవతైరమును నూరి తడిపియార్చినశుద్ధి తప్పకుండ

సజ్జాకారముశుద్ధి చనుబాలసూరియు నీడనార్చినశుద్ధినిజముగాను
గట్టియొడుటిలోన గజవిప్పలినివేసి వేచినశుద్ధియు వేగమవును

గీ. ఆరయనరవిందరసమును సమరఁదీసి యింగువయు జాముసూరిన నింపుశుద్ధి
శాస్త్రసమ్మత మిదిమీరు నల్పఁడనుచు విష్ణుబయి రాగితోఁబల్కె-విశదముగను

తా. కలితోను సజ్జాకారము కలియనూరి ఆర్చిన శుద్ధియాను
యరడపు కడుగుతోను యవత్తూరముతదీపి యార్చిన శుద్ధియాను సజ్జా
కారము చనుబాల నుడికించిన శుద్ధియవును గజవిప్పల్లు మూకుల్లోవేసి
వేముంచిన శుద్ధియవును తామరాకురసముదీసి యింగువ జాముసూరిన
శుద్ధియవును ఇదిశాస్త్రసమ్మతమయినది.

50 బంగారముశుద్ధి.

గీ. బంగారుశుద్ధిని కాగుగావినరయ్య వెలిగారమునుగల్పి వేగఁగరిగి
యెక్కురేకులుజేసి యెట్టుయరదనిండ నలదియు నదియునునగ్నినార్చి
యా రేకులుగడిగి యాత్రచాలనుజాము నుడికించఁగాఁజాలయుత్తమవు
ఁడికించవలెనెక్క నులకనీళ్ళునజాము పటిమ గాఢదికించి పంచితమున

గీ. కలినినుకజాముడికినను గట్టిగాను కల్పమయివాసి కనకముకాంతివచ్చు
నెవరు నీరితచేసిన నెన్నికనుచు విష్ణుబయి రాగితోఁబల్కె-విశదముగను.

51 సూతకభస్మము.

గీ. బడబాగ్నిమూలము పటికడుత్తూరము కలబిందహారండ కటుకత్రయము
ఆవాలునప్పుడు నాద్రాకసౌవీర మునువీటిలోఁగూరయిదిడకలయు
కల్పమృతంబెట్టి కలియలిగమడించి కుప్పియుగాఁచేసికుండలోన
సాముద్రమునుబోసి సరగుననిదిబెట్టి మిందసాముద్రంబు మిన్నజేసి
కుండపైనుకుతు కురుగాఁజేసియు గుడ్డమత్తునుజాటి గురిగజాటి

గీ. కాగుగాపొయిమింద భండముఁబెట్టియు తదిజాములునుకుంట్రవలఁచేసి
శిలంబునఁదీసి శ్రీఘముగనుచట్టి ముట్టుకుకొవదరగ సొందిజేసి

గీ. బట్టదీసి నక్షత్రకుండబట్టియిండు. తెల్లగాభస్మమైయుండు తేజశునంగ

సూతభస్మంబుచేసెడి సూటియిదియు. విష్ణుబయి రాగితోఁబల్కె-విశదముగను.

తా. చిత్రమూలమువేరును, పటికయు, ఉమ్మెత్తవేరును, కలబండయును, ఆముదపు వేరును, శొంతి, పిప్పలి, మిరియాలును, ఆవాలను, ఉప్పును, అల్లమును, సోపీరమును, వీని అన్నిటిలోను, పాదరసమునూరి కల్వములో ఉంచి మర్దించి కుప్పజేసి కుండలో ఉప్పుపోసి ఆపైని ఈకుప్పెవెట్టి ఆమీదను ఉప్పుపోసి కుండమీద మూకుడు కుదురుగాజేసి గుడ్డజుట్టి మన్ను చుట్టు మెత్తి యీకుండ పొయిమీదబెట్టి పదిజాములు మంటబెట్టి చల్లారిన తర్వాతతీసి కుండ అంచుచుట్టుమన్ను విప్పివేసి కుండమీద మూకుడు తీసిన మూకుకు పట్టుకొనియుండును.

52 రసభస్మగుణము.

గీ. పాదరసస్థము పటిమజెప్పెదనయ్య శొంతిపాత్రునజేసి సాంపుగాను
అగ్నిరసంబున నదిగఁడెమదిఁంచి అయిదుపూటబుదినుఁడౌపథమును
నప్తదినమ్ములు చప్పిడిచేసియు నెనిమిదింటయపు దినంగవలయు
పక్షంబునీరీతిపథ్యంబుజేసిన వాతగుల్మములను వాయువులను

గీ. మూర్ఛగళరోగములను మూత్రకృచ్ఛ గండమాలలుకుష్ఠపురోకడమందొలంగు
కడుపు నొప్పులుమాన్యునకథమునడంచు. విష్ణుబయి రాగితోఁబల్కె-విశదముగను.

తా. పాదరసము యొక్క గుణము. శొంతి యీ భస్మములో వేసి చిత్రమూలపురసమున ఒకగడియనూరి అయిదు రోజులు పుచ్చుకొని యేడురోజులు చప్పిడి అన్నము తినవలయును. ఎనిమిదవ రోజున ఉప్పువేసుకొనవలెను. పదునేనురోజు లీలాగున పథ్యముజేసిన వాతగుల్మములును, వాయువులును, మూర్ఛరోగములును, గళరోగములును, శూలలును, మూత్రకృచ్ఛరోగములును, గండమాల రోగములును, కుష్ఠరోగములును, కడుపునొప్పులును మానును. కథములఁగను.

53 ఆభ్రకభస్మము.

సీ. వైద్యులందఱుమీరు వరుసగావిసరయ్య యభ్రకంబులు నాలుగవనిలోన
అంబునాల్లిటమొక గ్రాడమృతంబునరివచ్చు కృష్ణాభ్రకంబును నూర్చితోను
రాతిరోటనదియురజముగదంచయు కలిపొనీకాచిన గలుగుశుద్ధి
కలువబుననిడియు కలితోడమర్చించి మూకుడులో బెట్టి మూతగప్పి
మూఁడుపుటమ్ములు ముదమువ్వగా వేసి యదియౌపుపాలతో నమరనూరి
గజపురంబులు మూఁడు గట్టిగా వేసియు నరగ్గ్రీరముచేత నారవేసి

గీ. పంజరాశనరనచునఁ నూర్చి మూఁడు! మఱియచలవలసిల్లెను మరలనాఱు
నిన్నిపుతనుఃలభస్మమా నింపుగాను! ఔషధఁ బులిపిడవచ్చు హఠాఁమగను

తా. వైద్యులందఱు వినవలసినది. భూమియందు నాలుగు ఆభ్రకములుగలవు. ఇందులో అమృతముతో సమానమయినది కృష్ణాభ్రకము. ఆయభ్రకమును రాతిరోటనువేసి చూఁకముగాదంచి కలిపొనీ ఉడికించిన శుద్ధియవును. ఇదికల్వములో పెట్టి కలితో మదిఁగించి మూఁకుడులో బెట్టి పయినమూకుడుగప్పి కలినినూరియది మూఁడుపుటమ్ములు వేసి తరువాత జల్లెడుపాలతోను, రావిచెక్కరసాననూరి మూఁడుపుటమ్ములు వేసి మఱ్ఱియూడలరసాననూరి మూఁడుపుతమ్ములు వేసి యలవనీ శృనూరి మూఁడుపుతమ్ములు వేసి యిన్నిరిసములచేతను పుతమ్ములు వేసిన యుక్తమయి భస్మయవును. ఔషధమువాడుకకు అనుకూలముగానుంచవచ్చును. ఈతీరున వేసినభస్మము బహుశ్రేష్ఠమవును.

54 సింధూరభస్మము.

సీ ఆభ్రకసింధూర మదిచేయవిధమున విశుఁడయ్యెత్పెడ కెడలార
కలబఁత కానుగ గలిజేరునర్పి పొన్నగంటిఁ గుగంధి పాలుపుటుల
కచ్చుపు పెన్నేరు దూలగొండియనుకప్పి కారుసులగడ్డల కలుకలుకఁ
భూతులనీ వలాశమందులుక్కుంగియు నేలగుడ్డురియను నేలతొడి

వావిలక్ష్యవరంబు వాకుడుకుగఁబ జెనుదుఁజంబునునిమ్మ క్రమముగాను
ఒక్కొక్కరనముతో నొక్కొక్క దినమును మర్దిందిపుతముల మరఁగవేను
అధికసంభారం బపునత్కృతమ్ముగ శురలకు శుభమెట్లా శుభముగను

గీ. జనులకమృతంబునిదియును జగతిలోన | నిదియుభక్షించువారికి నిహమువరము
మృత్యుభయమునుదప్పించు ముదమునిచ్చు | విష్ణువైరాగిలోబలెక్కివిశదముగను.

తా. అధికసింధూరముచేయు ప్రకారము చెప్పెదను కలబంద
ను, గానుగను, గలిజేరును, సర్పాక్షిని, పొన్నగంటిని, మగంధిని, దుష్టు
పురసంబును, పెన్నేరును, దురదగొండియును, నుప్పిరసమును, కారు
ములగానును, నల్లకల్వదుంపలును, భూతులసియు, మోదుగయు, గుంట
కలగరయు, బోడసరమును, నేలగుమ్మడియు, నేలతాడియు, వావిలియు
అడ్డసరమును, వాకుడును, కడిమి, జెముడును, నేలేడును, నిమ్మిరసమును,
ఒక్కొక్కరనమును ఒక్కొక్కదినము మర్దింది ఒక్కొక్క పుతమువేసిన
అధికసింధూరమువును. నేవతలకు అమృతము ఎటువంటిదో మానవు
లకు ఈ యధికసింధూరము అటువంటిది. మృత్యుభయము దప్పించి
సంతోషమునిచ్చును.

సం. ఉక్కుభస్మము.

సీ. ఉత్తమమైనట్టి యుక్కురాపిడిజేసి వరగనూనెనుజాము వండవలయు
జలములతోఁగడి జామెండలోఁపెట్టి నల్లకుమ్మరసమ్ము ననుగిబోసి
అతినాల్గుగడియు నమరకండియునార్పి తీసివేగంబున దివ్యముగను
జంబుత్కర్తరసాన జామసేతుడికించి మర్దిందియెండించి మరలదాని
అకులకరసాన నరజామునుడికించి యుగిసూరియెండించి యున్నదాని
తిండిరసముతో తిరగంగఱుడికించి యెండించుడికించి యెనఁగవేగ
ములగతోనూయు ముదముతోనెండించి గోమూత్రమునగాచి గొప్పగాను

గీ. మూకిటను బెట్టి యామిద మూతగప్పి | గజపుతమువేసి నట్టైన గట్టిగాను
భస్మమైయుండు నిదియును భాగురముగ | విష్ణువైరాగిలోఁబలెక్కివిశదముగను.

తా. ఉత్తమమైన ఉక్కురాపిడిగాగోసి నూనెలో నొకజామువం
డించి అది నీళ్ళుపోసి కడిగి ఒకజాము ఎండించి నల్లతుమ్మరసముపోసి
నాలుగుగడియలువండి ఆరించి అదితీసి నేరేడురసాన జామాడికించి యెం
డించి మరల దానిలో నుసిరికాయరసాన నాలుగుగడియలుడికించి నూరి
యెండించి చింతాకురసాన తిరుగనుడికించి యెండించి మర్దించి యిది
ములగాకురసాననూరి యెండించి గోమూత్రాననుడికించి యిది మూకు
ట్లోపెట్టి ఆపైన మూకుడుగప్పి గజపుతమువేసిన మిక్కిలి ప్రకాశమా
నముగా నుండును.

పర. ఖడ్గభస్మము.

సీ. ఖడ్గభస్మమును కల్వంబులోపెట్టి వినరానిరసమున విడియనూరి
అదిబిల్లలనుజేసి యార్పి యిడిపెట్టి ఆర్పొకగజపుత మమరవేసి
తిప్పతీగరసము తీసిమర్దించియు పుటములేడిటువేయ బొల్పుగాను
ఆపువంచతముననరలేక తెగనూరి యెండించిపుతములు నేడువేయ
దుష్టుపాకురసాన దురుసుగానూరియు నార్పిపుతమువేయ నైదురెండు
ఆర్కషీరముతోడ ననుపుగమర్దించి గజపుతములునేడు గాఢజేసి
యిత్తురసమ్మున నిదినూరివిడువక వడిగజపుతములు వరుసనేడు

గీ. ఇన్నిపుతములువేయగా నిశునికాంతి | ఆపునలోప యిమిక్కిలియందముగను
జనమలీరితిగాహము నలుపుడనుచు | విష్ణుభైరాగితోబరెగ్గ ఒకదముగను.

తా. కటారికోసిన రాపిడిభస్మము కల్వానబోసి జెముడుకాడల
రసాననూరి అది బిళ్ళుచేసి మూకుట్లోపెట్టి యేడు గజపుతములువేసి
తిప్పతీగరసాన నేడుపుతములువేసి దుష్టుపాకురసముననూరి ఆర్పి యేడు
పుతములువేసి జిల్లేదుపాతో నేడుపుతములువేసి చెరుకు ఆకురసాన
నేడుపుతములువేసి నిమ్మపండ్లరసాన నేడుపుతములువేసి యిన్నిపుతము
లునుసీలాగునవేసిన సూర్యకాంతి వచ్చును. ఈచందముగ లోహము
అపును.

57. బంగారుభస్మము.

సీ. బంగారురేకులు బలుపుగావేయించి భస్మమువేయట బాగుగాను
మాదీఫలరసాన మరిరసభస్మము గడియమర్పించియు గట్టిగాను
బంగారురేకుల బట్టించివత్తుగా మూసలోబెట్టియు మూతగప్పి
గొప్పపిడకలతోడ గొప్పపురమువేయ బంగారుభస్మమా భాగురముగ
గీ. వ్రజలునీభస్మముండిన్న బ్రలముగను! రాజ్యమును సిరియనంపద రాజనమును
గట్టిగానెవరుజేసిన గల్గుననుచు! విష్ణుబైరాగిలోబల్కె విశదముగను.

తా. బంగారు పల్చనిరేకులుగా వేయించి మాదీఫల రసముతో
మంచిరసభస్మమునూరి యీరేకులకు వత్తుగా పట్టించి మూసలోనుంచి
మీదను మూసమూసి ఆపుపేడపిడకలతోను గొప్పపురమువేసిన బంగారు
రమురేకులు భస్మమగును మాసపులీ భస్మమును పుచ్చుకొనిన రాజ్య
మును, సిరిసంపత్తును గలుగును.

58. కాంతభస్మయోగము.

సీ. కాంతపురాళ్లును కాల్చి పుల్లనివల్ల ముంచినశుద్ధియా మదముమీర
గంధకమరపాలు కాంతంబులోపెట్టి కొండపిండియుగొమ్ము గొరిమిడాకు
ఆస్ఫోటరసమును నాకింశుకంబును నిమ్మపండ్లరసాన నింపుగాను
ఒక్కొక్కరసముతో నుక్కొక్కయమము నూరిమూసనుబెట్టి తోరముగను
గీ. నైదుపురములువేసిన మోదముగను! కాంతభస్మమైనైయిండు ఘనతమిగుల
బోషధంబులనిడుటకు నలవియవును! విష్ణుబైరాగిలోబల్కె విశదముగను.

తా. కాంతపురాళ్లు అనగా సూదంబురాళ్లు ఎర్రగా కాల్చి
పులిచల్లలో ముంచిన శుద్ధియవును. కాంతములోన గంధకము అర
పాలుపెట్టి కొండపిండియాకు రసమును, కొమ్ము గొలిమిడాకు రసము
ను, జిల్లేమరసమును, మోమగ రసమును, నిమ్మపండ్ల రసమున్ను,
ఒక్కొక్కరసముతో నొక్కొక్క జాము మడిపించి మూసలోబెట్టి అయి

దుపుతములువేసిన భస్మమయియుండును ఔషధములతోనికి అనుకూలమయియుండును.

౨౯. కాంతసిందూరరసము.

- సీ. కాంతభస్మములలోనగల్గి హింగుళమును సమమురెండునుజేసి నరసముగఘ
మర్కటరసమునకుర్దనజేసియు నెట్టిచున్ననమానయెండజేసి
యామగానలోనుంచి యాపైనమూసియు యెట్టివంకముయెత్తియెనగనార్చి
గజపుతంబులుమూషఘనముగావేసిన బాలసూర్యనిఁబోలిభాసురముగ
గీ. కాంతసింధూరమత్తనవ్యఘనలకిమియు । నేలకలవంగదాల్చినియేకముగను
గల్పికర్కరతోదిన్నకాంతివచ్చు । విష్ణుబైరాగిలోని లెక్కవిడముగను.

తా. కాంతభస్మమును ఇంగిలీకమును సమముగాజేర్చి దూల
గొండరసాన మర్దించి యెట్టిమన్నుమానజేసి యెండించి ఆమూసలోని
దియుంచి యాపైన మూతమూసి యెట్టిబురదరాచి యార్చి మూడు
గజపుతములువేసిన పొద్దుసాడుపును బోలినటువంటి ప్రకాశనూనమైన
కాంతిగలిగిన సింధూరము ఘనలయినవారికి యాలకులును, లవంగము
లును, దాల్చినిచెక్కయు నేకముగానూరి కలిపి యీమాషధమునుపం
చదారతో నిచ్చిన వారికిచాలకాంతిగలుగును.

60 తాళకభస్మము.

- సీ. తాళకభస్మము ధవళిశంబగురితి తెలిసికయదిమీకుఁదెల్పువాఁడ
నిక్కువండ్లరసాననితాళకమ్మును చింకముగానూరి బిళ్లచేసి
అవమాగాఁడైరము నశ్వత్థదైరము కల్పితుండనుబోసిగట్టిగాను
అదైరములకుధ్యవాబిళ్లనంచెయి యట్టునునున్నింత మూడుగట్టి
మండనుపాండుఁడనుకుడుగానంచెయి మూడుదొకటిపైన మూతగప్పి
వదిజాములునుకుంట వదిమతోవేసిన తేటయాభస్మమై తేజరిల్లు
తోడభస్మమువెన్నతో దిన్నయపుడు జ్వరములన్నియువేగ జరుగుచుండు

గీ. రోగములు పారిపోవును రోజులందు | వాతైత్యము కుష్మత్తులో వదలుచుండు
తాపములు వాంతిజాడ్యములతోఁబ్రగుణము విష్ణుబయి రాసిలోఁబల్కె-విశదముగను

తా. తాళకభస్మము తెల్లగానగు ప్రకారము. తాళకమునివృథం
క్షరసముననూరి బిళ్ల చేసి ఉత్తరేణిబూడిదను, రావిక్షిల బూడిదను
రెండును కలిపి కుండలోఁబోసి ఆబూడిదలమధ్యను ఈబిళ్ల నుంచి చుట్టు
ను చూరుగా కట్టడమును, ఆకుండ పొయిమీఁదనుంచి పయిసమూళుడు
మూసి పదిజాములు గాఢాగ్నిమంటవేసిన తెల్లగా భస్మము ప్రకాశిం
చుచుండును. ఈభస్మము వెన్న పూసను కలిపి పుచ్చుకొనిన జ్వరము ల
న్నియు జడిసిపోవును. రోగములు పారిపోవును రోజుగుణములు మా
నును. వాతమును, పైత్యమును, కుష్టమును వదలిపోవును. తాపమును
వాంతిజాడ్యమును, తంద్రగుణములును వదలిపోవును.

61 కాంస్యశుద్ధి.

గీ. కంచుశుద్ధిమీరు గట్టిగాఁగరయ్య చింతాకుపనకన శీఘ్రముగను
వదిచూర్లుగాల్చియు పనరులోముంచిన కంచుశుద్ధియగును గడియలోన
కంచుతోననుమును గంధకమును వెట్టి యర్క-క్షీరముతోడ నదియును
ఆకంచురేకుల కారారఁబట్టించి వ్రజముననువేసి వరుసగాను

గీ. సప్తపురములు వేసిన నరసముగను | భస్మమైయుండు మానలో భాసురముగ
బొవధంబులపాల్గకు నమృతమిదియు | విష్ణువైరాగిలోఁబల్కె-విశదముగను

తా. చింతాకుపనరు బొరుసులోపోసి పదిచూర్లు ఈ కంచురేకు
లకాల్చి పనరులోముంచినకంచు శుద్ధియవును. గడియలో కంచురేకుల
కు ననుముగా గంధకము వెట్టి జిల్లేడుచాలనునూరి యీరేకులకు ఆరార
గపట్టించి యేడుపుటములు వేసి అది ప్రకాశమానమయిన భస్మమవు
ను. బొవధంబులపాల్గకు ఆకృతిస్వరూపమయి యుండును.

62. కంచుభస్మయోగము.

గీ. కంచుభస్మమురస గంధకదరదము లివి నాలుగునముగ నీంపుజేసి
అశ్వద్ధమోడుగ హంసపాదయుజంబు దూలతామరసల్లకుమ్మనిమ్మ

ఒక్కొక్కరనముతో నొక్కొక్కదినమును సూరిమూనవనిది తోరముగను
ఆరునొక్కపుతము నమరంగ వేసిన బాలసూర్యనిమించు భాసురముగ
గీ. కంచుసింధూరమపునయ్య ఘనులుబొగడ ! అల్లమునుపానమాషధ ముడ్డిగెత్తు
అనుదినంబునుదిన్నను నఘముబాయు ! విష్ణువైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. కంచు భస్మమును, రసమును, గంధకమును, ఇంగిలీక
మును, ఇవి నాలుగు నమముజేసి రాచిచ్చెక్క రసమును, మోదుగచె
క్కిరసమును, హంసపాదీయాకు రసమును, నేరేడుచెక్క రసమును,
దూలతామర రసమును, నల్లతుమ్మరసమును, నిమ్మపండ్ల రసమును,
ఒక్కొక్కరసముతో ఒక్కొక్కదినము మర్దించి మూసలోనుంచి యేడు
పుతములువేసిన బాలసూర్యని మించినటువంటి సింధూరమవును. కంచు
సింధూరము ఇది శ్రేష్ఠమని అధికులు సంతోషింతురు. అల్లపురసాన
అనుపానముజేసి అడ్డిగెత్తు బోషధము నిత్యమున్ను ఈ భస్మము తిన్న
వారికి పాపము పరిహరించిపోవును.

63. వంగనాగముశుద్ధి

గీ. వంగనాగముశుద్ధి వరగైదుభస్మము ఆజమాత్రమునుచల్ల యావుపాలు
నులవనీకృతుసూనె యున్తియాకురసాన నుడికించిననుశుద్ధి యుత్తమమవు
పత్రితాళకమును పాలాళరసమున సూరిరేకులరాచి తోరముగను
మూకుడులోపెట్టి మూతమూకుడుగప్పి పుత మొందుచేయుడి పొల్పుగాను
గీ. సంగ శీతలమునదీసి చక్కగాను । పాళ్ళకును భస్మముననుచు బాటియగును
ఆరయదింశతిమేచము లరితరించు । విష్ణువైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. వంగము సీసము శుద్ధిభస్మప్రకారము ఏలాగంటే మేకపం
చితమును మజ్జిగయు ఆవుపాలును ఉలవనీకృతును నూనెయును ఉన్తియా
కురసమును వీట్లచేతనుడికించిన శుద్ధియగును పత్రితాళకమును మోదు
గచెక్కరసముచునూరి తగరపురేకులకునిండ రాచి మూకుడులో పెట్టి
పైన మూకుడుమూతగప్పి ఒకపుతమువేసిన భస్మమవును. చల్లారినత
ర్వాత తీసిన బోషధముపాళ్ళకు అనుకూలముగా నుండును. ఇరువదిమే
హములకు పెట్టవచ్చును.

64. వంగసింధూరము.

సీ. వంగసింధూరము వరుసమీకెరిగింతు అజ మోదరసమును నడ్డసరము
బోడగరమ్మును బోసిమర్దించియు తనులపాపరసాన తరచినూరి
పైమిదలొబెట్టియ ప్రమిదమిదనుగప్పి నాలుగుపురములు నయముతోడ
వరుసగావేసిన వంగసింధూరము జనులెవ్వరును దిన్న జాడ్యములును
గీ. మూత్రకృచ్ఛలుమేళామూలవ్యాధి తాపమునరక్త కాసయుతందగుణము
ఇన్నిరోగములకునిది యీముడంచు విష్ణువైరాగితోబల్మ విశదముగను.

తా. తగరము సింధూరముచేయు ప్రకారముచెప్పెదను వాము
అడ్డసరమును బోడసరమును బోసి చుదికంచి తమలపాకు రసాన
మర్దించి ప్రమిదలొబెట్టి పైసిమూసి నాలుగుపురములువేసిన నిది వంగ
సింధూరము ఇది యెవరుపుచ్చుకొన్నను జాడ్యములు మూత్రకృచ్ఛ
రోగములును, మేళారోగములును, మూలవ్యాధులును, తాపములును
రక్త కాసలును తందగుణములును ఇన్ని రోగములకును ఇది యియ్య
వచ్చును.

65. రజితభస్మయోగము.

సీ. వెండియురేకులు వేయించిపలుచగాఁ బోతుకాకరసము దగఁదీసి
ఆరేకులన్నియు సారసమునఁగాల్చి ముంచిసశుద్ధియొ సంచితముగ
కాకమాక్రికమును గల్పించులొబెట్టి చుక్కఱ్ఱరముతోడ నరయసూరి
యారేకులకునిండ నంటించియొచ్చియు ముకుకులొబెట్టి మూతగప్పి
గీ. గజముపొడవునపురమును గట్టిగాను వేసనవెండిభస్మము వేగముగను
అద్విభక్షింపుచున్నను నసుముదాయు విష్ణువైరాగితోజెప్పె విశదముగను.

తా. వెండిరేకులు పలుచగా వేయించి పోతుకాకరసమంప రస
ముదీసి, ఆరేకులన్నియు ఆరసములోపల ముంచికాల్చిన శుద్ధి యవును.
కాకమాక్రికము జల్లేడుపాలతోనూరి, ఆరేకులను పట్టించి, ఆర్చిమూ

కుడులొనుంచి మూతగప్పి గజపుతమువేసిన భస్మమవును. ఈవెండిభస్మమును దినిన పాపములుపోవును.

66 శుద్ధిజేసినగంధకము పుచ్చుకొనుప్రకారము.

- సీ. పార్వతీవీర్యము పరిశుద్ధిగాజేసి త్రిఫలము లేలకులో త్రికటుకములు
గట్టిగానూరియు గంధకమునఁగల్పి యరతులమ్మును గాఁగ వాస్తుజేసి
అనుదినఁబును నాజ్యమనుపానములనిది యనుభవించఁగవలె హఠాముగను
పప్పునన్నము నేయి పాలును పెరుగును పలుచని చారును వధ్యమిదియు
గీ. మండలమునేతజేసిన మానవులకుఁ బుష్ట్యాధులురోగములో కూలిపోవు
నాయు రారోగ్యమై శ్వర్యమధికమగుచు విష్ణులై రాగితోఁబలెల్క విశదముగను

తా. గంధకము పరిశుద్ధినిజేసి కరక కాయలు, లాషి కాయలు, ఉసిరికపప్పును, ఏలకులును, శొంఠిపిప్పలిమిరియములును ఇవి యన్నియు చూడముచేసి గంధకములోగలిపి రోజునకు అరతులమువంతున రేపుమాపును నిర్మితముచేసి నిత్యమును నేతితో అనుపానము చేసికొని పుచ్చుకొనవలెను. పప్పు, అన్నము, నేయి, పాలు, పెరుగు, పలుచని చారునుపథ్యము. నలుబదిరోజులు ఈలాగున పుచ్చుకొనినవారికి కుష్టురోగములు మా నును ఆయువును, ఆరోగ్యమును, ఐశ్వర్యమును అధికమవునని విష్ణువు బయిరాగితో స్పష్టముగాఁ జెప్పినాడు.

ఇది బయి రాగి చేసిన ధన్వంతరి విజయమునఁ

దృఢీయాశ్వాసము. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

ॐ

శుభముస్తు.

ధన్వంతరివిజయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

67 సూతికాధరణము.

- సీ. తాళకమునునాభి తామ్రమఃమణిశిల పార్వతీంధ్రియమును పారడమును
అమృతబంగములోహమద్రుతాగఽబును కేమటంకణకాంతహింగుళములు
శౌంతిపిప్పలిమిర్య సోపునేపాళము తారభస్మమునీలి తప్పిటమును
శంఖకుత్భక్షర జాజీఫలంబులు మత్స్యకూర్మమయూర మనుజమకరి
భాగశార్దూలము శశవిధచేతుల సమభాగములుగూర్చి సంఖ్యతోను
కల్పవిబులోమంది ఘనమేఘనాదము చిత్రార్జవంబీర క్రితులసిని
అయిదుపూటలుసూర సమృతమపునుమాచ మాత్రప్రమాణము మాత్రగొనిన
గీ. శూచికావతసర్వాంగ శుష్క-వత ॥ పక్షవతము తాపములో పారిపోవు
సూతికాధరణమిది శుభముకలది । విష్ణుబయిరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. తాళకమును, వసనాభియు, తామ్ర భస్మమును, మణిశిల
యును, గంధకమును పాదరసమును, గరళమును, తగరభస్మమును,
లోహమును, అభికిరణమును, నీసభస్మమును, బంగారపు భస్మమును
వెలిగారమును, కాంతభస్మమును, ఇంగిలీకమును, శౌంతిపిప్పలి మిరియ
ములును, నేపాళములును, వెండిభస్మమును, నీలిమందును, సత్త్విభస్మ
మును, శంఖభస్మమును, మయిలుతుత్తమును. యవాక్షారమును, జాడి
కాయలును, చేపచేదును, ఖాజేటిచేదును, నెనులిచేదును, మను
ష్యులచేదును, మొసలిచేదును, మేక చేదును, పెద్దపులి చేదును,
చెవులపిల్లి చేదును, దున్నపోతు చేదును, ఇవి యన్నియు సమభా

గమలుచేసి కల్వములోనుంచి నెమలిచెక్క రసమునను, చిత్రీమూల పురసమునను, అల్లిపురసమునను, నిమ్మపండ్లరసమునను, తులసిరసమునను, ఈ అయిదురసములతో అయిదుదినములు మర్దించిన అమృతమంతో సమానమగును. మినపగింజంత మాత్రపుచ్చుకొనిన సూచికావాయువులును, శుష్క వాతములును, సర్వాంగ వాయువులును, పక్షవాతములను, పారిపోవును. ఇది సూతికాభరణము.

68. వాతరాక్షసము.

- సీ. తామ్రలోహ సువంగ తారభస్మ సువర్ణ భస్మమ్నాల్లు నభ్రీకమువఱియు
కాంతగంధకములు కఫాగ్నేపాశముల సమయగానూర్చియు వక్కగాను
కల్వములోనుంచి కటుకత్తిరసముల మర్దించికుప్పె నమరగ బెట్టి
సరసంబుగాకుప్పె చట్టిబోవల బెట్టి యిసుక చుట్టును పోసి యిట్టుముగను
పడునారుగడియలు వక్కంబుగావండి దేహము పానము తెలివిను ది
- గీ. అడ్డిగెత్తు పూటకు నమరసిద్ధి నా వాయురోగములన్నియు వదిలిపోవు
శోభలును కానశాలులు సౌమ్యులగుచు వాత రాక్షసమిదియు వాడిగలది
విష్ణుజైరాగితోబలెల్ల వికడముగను.

తా. తామ్ర భస్మమును, తగరభస్మమును, లోహ భస్మమును, వెండిభస్మమును, బంగారుభస్మమును, పాదరసమును, కర్పూరమును, ఇంగిలీకమును, సింధూరమును, అభ్రీకభస్మమును కాంతమును, గంధకమును, పాలతుత్తమును, కేసరిశొంతి, పిప్పలిమిరియాలును, రసము దీసి మర్దించి గాజుకుప్పెలోను పెట్టి కుప్పె కండలోపెట్టి, కుప్పె చుట్టు యిసుకబోసి పడునారుగడియలువండి దేహము అనుపానము గుర్తెరిగి బోషధము అడ్డిగెత్తు పూటకిచ్చిన వాయురోగములు మూనును శోభలును కానలును శూలలును మూనును వాతరాక్షసము ఇది మహావాడిగలది.

69. ఆనందభైరవి.

సీ. చక్కనిహింగుల చనుబాలనుడికించి పాళ్ళురెండునుబెట్టి పగిదిగాను
శుద్ధిజేసినయెట్టి శూద్రనాథియుపాలు పండుటంకన మొక్క పాలునల్ల
విరియాలనుకపాలు మేలుగాజేరిచి జాజిఫలముపాలు చక్కగాను
నెమ్మొకలవమునను నిమ్మపండ్లరసాన మదిఁబంచిత్రలమరంగజేసి
గీ. మూడుదినములునిచ్చినముదముమీఱి కడుపునెప్పలుగ్రహణలుకఫములడగు
బలిమిగలిగించు నానందభైరవమున విష్ణుబయరాగితోఁబలెక్కవిశదముగను.

తా. ఇంగిలీకము చనుబాలనుడికించి అదిరెండుపాళ్ళు శుద్ధిజేసి
న శూద్రనాథిపాలు, శుద్ధిజేసిన వెలిగారమొకపాలు, నల్ల మిరియము
లొకపాలు, జాజికాయ ఒకపాలు ఇవియన్నియు కలవమునఁ బోసి ని
మ్మపండ్లరసమున నొకదినముమదిఁబంచి మాత్రలుచేసి దినత్రయము ఈ
యాషఢము పుచ్చుకొనిన కడుపునొప్పలును, గ్రహణి రోగములును
మానును.

70 సన్నిపాతభైరవి.

సీ. బంగారురేకులుబరగెనుతాళక మొకపాలుబెట్టిన నెప్పగాను
పార్వతివీర్యము పాలుకుబెట్టియు సూతంబునొకపాలుసూటిగాను
మూడుపాళ్ళునాథి ముదమొప్పఁగాఁబెట్టి యెట్టునిమిశిలయొకపాలు
పొంగినటంకఁబంబుపానఁగ నొకపాలు నిన్నిటికినమచ్చు హింగులమును
నెమ్మొకలవమున సమ్మపండ్లరసాన రెండురోజులుసూరి రేకులబలలు
ఓమంపురసమున నొకరోజుమదిఁబంచి యంత్రజామునేవమరవఁడి
పూటకుచ్చిన్నము పుచ్చుకొనుచునున్న దగ్గునుహిక్కయు తాపములును
గీ. కడుపుతలనెప్పలనుమాన్వేషములఁగఁచు విషమక్షయములదోషముల్వీరిగిపోవు
సన్నిపాతము భైరవిసంధులఁగఁచు విష్ణుబయరాగితోఁబలెక్కవిశదముగను.

తా. బంగారుతో సనూనమయినటువంటి తాళకము ఒకపాలు
ఁగించి గంధకము ఒకపాలుపెట్టి పాదరసము ఒకపాలు, మూడుపాళ్ళు

నాభియుంచి, మణిశిల ఒకపాలు, పొంగించిన వెలిగారము ఒకపాలు
 వీని అన్నింటియైత్తు నింగిలీకముంచి యివియన్నియు కల్వములోనుంచి
 నిమ్మపండ్లతసాన రాత్రింబవళ్ళు రెండురోజులు నూరి చిత్రమూల రసా
 న ఒకదినముమదింంచి ఒకజాము డోలాయంత్రాన వంశి పూటపూట
 కు చిన్నము బొషధము పుచ్చుకొనిన దగ్గును, హిక్కయును, తలనొ
 ప్పియు, తాపమును, కడుపునొప్పులు మాన్పును. కఫరోగములును, వి
 షమదోషజ్వరములును మానును. ఇది సన్నిపాతజైరవి.

71 షడ్గుణము.

సీ. ఒకపాలుసూతము సైకపాలుసీసము సైకపాలుగంధక మొప్పగాను
 మూడుమూడుసపాళ్ళు మదమొప్పఁగాఁజేసి కల్వానమదింంచిగట్టిగాను
 కుప్పెలోఁబోసి కుప్పెకుండలోబెట్టి యిసుక కుప్పెచుట్టుబోసి కుంఠ
 పాయిమీదపెట్టి పదిగడియలు మిల్కిగామంటబెట్టిన షడ్గుణమైయుం
 దును. చల్లారినతరువాత కుప్పెతీసి చిట్లగొట్టి బొషధముతీసి అల్లపురసా
 ననూరి కుప్పెచేసి యీబొషధములో కన్నెకోమలిమార్గము కలిపి ఆవు
 నేతిని అనుపానముచేసి అడ్డిగైత్తు బొషధము అనుభవించిన వ్యాధులు
 హరించిపోవును. చర్దిరోగములు, క్షయరోగములు, శ్లేష్మరోగములు,
 ఉబ్బు, పాండువును ఉదరములు మొదలయినరోగములు మానును.

తా. ఒకపాలు పాదరసము, ఒకపాలు సీసము, ఒకపాలు గంధకము,
 ఈమూడును మూడుపాళ్ళుచేసి కల్వములోనుంచి మర్దించిన చూర్ణము
 గాజుకుప్పెలోబోసి కుప్పెకుండలోబెట్టి యిసుక కుప్పెచుట్టుబోసి కుంఠ
 పాయిమీదపెట్టి పదిగడియలు మిల్కిగామంటబెట్టిన షడ్గుణమైయుం
 దును. చల్లారినతరువాత కుప్పెతీసి చిట్లగొట్టి బొషధముతీసి అల్లపురసా
 ననూరి కుప్పెచేసి యీబొషధములో కన్నెకోమలిమార్గము కలిపి ఆవు
 నేతిని అనుపానముచేసి అడ్డిగైత్తు బొషధము అనుభవించిన వ్యాధులు
 హరించిపోవును. చర్దిరోగములు, క్షయరోగములు, శ్లేష్మరోగములు,
 ఉబ్బు, పాండువును ఉదరములు మొదలయినరోగములు మానును.

72 సూతాదిలోహము.

సీ. దరదపారదలోహ తామ్రాశ్రసింధూర కర్పూరకాంతము గంధకమును
కరకకాయపాడిని గల్పియుపాలును అన్నిరసంబుల నదియదిసము
అల్లపురసమును ననుపానమునుజేసి పూటకు చిన్నము పుచ్చుకొన్న
అన్నిత్యాగులబట్టి హతమును బేయును దేహమారోగ్యమై తేజరిల్లు

గీ. అమరులందరికమ్మతమ యబ్బినట్టు । లిలను సూతాదిలోహము నిట్లుజేయు
మూలరోగఁ బులకునిది మూలమునుచు । విష్ణుబై రాగితోఁబలెన్ విశదముగన.

తా. ఇంగిలీకమును, పాదరసమును, లోహమును, తామ్రభస్మమును, అభ్రకభస్మమును, సింధూరమును, కర్పూరమును, కాంతమును, గంధకమును, కరకకాయలమార్గము ఒకపాలుగల్పి చిత్రమూలపురసానగల్పి అల్లపురసమున అనుపానముజేసి పూటకు చిన్నమెత్తు ఔషధముచొప్పన పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములు కొట్టివేయును. దేహము ఆర్యముగా కాంతిగల్గియుండును. దేవతలకు అమృతమువంటిది. ఈ భూమియందు సూతాదిలోహములని విష్ణుమూర్తి బై రాగితోజెప్పెను.

73 వైష్ణవీరసము.

సీ. వసనాభిరేచియు వెనపాలుగానుంచి యింగిలీకముపాలు నిడగవలయు
కటుకరోహిణిపాలు కటుకక్రికములును నన్నిరసమునూరి యదిదిసంబు
ఒకజాముయంతైన నుసరంగవండిన వైష్ణవీరసమపు వంశముగను
అడ్డిగత్తుమాత్ర లమరంగజేసియు రేబవల్మాత్రలు రెండువేయ

గీ. విష్ణుకాంతకమయము వీటితోను । అరుసుకరోజుమాత్రలు హద్దుజేసి
పుచ్చుకొన్నసురోగము బూనవెరచు । విష్ణుబయి రాగితోఁబలెన్ విశదముగన.

తా. వసనాభియొకపాలును, ఇంగిలీకము ఒకపాలును, కటుకరోహిణి ఒకపాలును, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలును ఇవి యన్నియు చిత్రమూలరసానమర్దించి ఒకజాము డోలాయంతైన వంశము వైష్ణవీరసమపును. అడ్డిగత్తు మాత్రపరిమాణముచేసి రేపుఒకటి మాపుఒకటి రోజున

కు రెండేసిచొప్పున విష్ణుకాంతకమాయముతో నేడురోజులుహద్దుచేసి
యిచ్చిన నానారోగములు వెరచును.

74 మేహాంతకరసము.

సీ. ముత్యభస్మంబును ముండుగానుకపాలు వగడభస్మమురెండు పాళ్ళునుంచి
తామ్రభస్మంబును తగమండుపాళ్ళును నాగభస్మంబున నాల్గుపాళ్ళు
అమరగాఢగులోళా మైదుభాగంబుల కారతమారునుపాళ్ళు క్రమముగాను
అన్నాకళాగము శ్రవణసింహారమ్ము వంగమెన్నిదిపాళ్ళు వరుసగాను
కల్వములోనుంచి కచ్చారసమున నుప్పియారుగ చెరుకురసము
అయిదుదిసంబులు ననువుగామర్చించి పూటకడ్డిగయెత్తుపుచ్చుకొన్న
వాతంబు శ్లేష్మంబు పైత్యంబు మరిపాండు క్షయరోగములును నాశంబునుండు
గీ. సూత్రకృత్తులు మేహములమూర్చమునలు | నకలవ్యాధులు మానంగఁజాలి
యందు మేటిమేహాంతకరసమ్ముఁబునిచ్చు | విష్ణుబైరాగితో విశదముగనాడు.

తా. ముత్యాలభస్మము ఒకపాలు వగడభస్మమురెండుపాళ్ళు
తామ్రభస్మము మూడుపాళ్ళు నీనభస్మమునాల్గుపాళ్ళు లోహము అయి
దుపాళ్ళు కాంతము ఆరుపాళ్ళు అభ్రకసింహారము ఏడుపాళ్ళు, తగ
రభస్మము యెనిమిదిపాళ్ళు, ఇవి అన్నికల్వములో ఉంచి కచ్చారసమున
నూరి ఉప్పిరసమును, బూరుగరసమును, చెరుకురసమును, ఉస్త్రీ ఆకుర
సమును ఈ అయిదురసముల మర్చించి పూటకు అడ్డిగెత్తు బోషధము
పుచ్చుకొనిన వాతమును, పైత్యమును, శ్లేష్మమును, వణకు రోగము
లును పాండురోగములును, క్షయరోగములును పోవును మూత్రాకృత్తు
రోగములును, మేహరక్తరోగములును, మూర్చలును, సమస్తరోగము
లును, మానునటువంటి అధికారములుగలదు, ఈమేహాంతకరసముచా
లమేలుచేయును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగబలికినాడు.

75. కాలకూటరసము.

సీ. రుద్రులు నాథియరుఁగులును దరదము బురుత్తులు సూతము రూఢిగాను
వాతలుదాక దామ్రుతకస్తుత్రుల పార్వతివీర్యము కాగిణులను

షడ్బ్రచిమణిశిల సంధియు త్రిఫలము కరకంఠ సేత్రములో కటుకములును
సూర్యుడు చంద్రుడు శుద్ధిసేపాళము వేడిటంకణమును వేదములను
పంచమూలరసానందపదినమ్మలు కుర్చించినంజాలమహిమగలద
కాలకూటరసంబుగలిగినటంచును గరళకంఠుమమెచ్చెఘనముగాను
అర్చకశౌంతిరసాన్నితౌషధమును ననుదినమును దీనిననుభవించ

గీ. గరళపురోగముగవలునుగండమాల | వాయువు బుడమలు సంఘలువాంతిజాడ్య
పక్షమాతంబుతాపములోపారిపోవు | విష్ణుబైరాగితోబలెల్ల- విశదముగను.

తా. పదకొండుపాళ్ళునాభిడంచి ఏడుపాళ్ళు ఇంగిలీకము పాద
రసము ఆరుపాళ్ళుంచి తొమ్మిదిపాళ్ళు తాళకముంచి ఎనిమిదిపాళ్ళు తా
మ్రభస్మముంచి అయిదుపాళ్ళు గంధకముంచి ఆరుపాళ్ళు మణిసిలయుం
చి మూడుపాళ్ళు కరకతాడి యుసిరికలు మూడుపాళ్ళు శౌంతి పిప్పలి
మిరియాలు రెండుపాళ్ళు నేపాలమునుడంచేది నాల్గుపాళ్ళు పొంగించిన
వెలిగారము చిత్రమూలమును జిల్లేడువేరును ములగవేరును వరగోగు
వేరును దుష్టపువేరును అల్లపురసమును ఈరసాలను అయిదుదినములు
మర్దించిన మహిమగల కాలకూటరసము ఘనమైనటువంటిదని ఈశ్వరు
డుమెచ్చుచు అల్లపురసమును శౌంతిరసమునను అరుపానము జేసి యీ
యాషధమును నిత్యమును అనుపానముచేత పుచ్చుకొనిన గరళరోగము
నుదగారోగములును గండమాల రోగములును వాయువులు క్షయలు
సన్నిహితములు పక్షవాయువులును తాపములును వాంతిజాడ్యములు
ను ఈరోగములన్నియు పోవునని విష్ణుమూర్తికై బైరాగితోబలికెనాడు.

76. యోగివీరవము.

గీ. హునివీర్యమ్ము నకురళిలగంధము నాభియుసిరికయు సాగరమును
తాడిపిప్పలిమిర్య తాళకటంకణాల్ సమరసగాజేసి సరిగనియు
వీటికినగముగా విరియుసేపాళము లలిల్పొగి నిమ్మపండులరసాన
నాల్గరినమ్మలు నయముగాఘోరియు మాషమాత్రలు చేసిమంచిగాను

గీ. వహ్నిరసమున నిచ్చిన వాయువులును కటిలమెడలించి రోగములకూలిపోవు
ప్రజల కీ రసమెప్పుడు ప్రాణపదము విష్ణుబయిరాగితోఁబలెల్ల విశదముగను

తా. పాదరసమును, అమరశిలగంధకమును, నాభియును, ఉసిరికపప్పును, కరకకాయలును సాంటియు తాడికాయలును పిప్పళ్ళును మిరియములును వెలిగారమును ఇవిసమముగా జేసి వీటికి అరసగము నేపాళములుంచి గుంటకలగరాకు రసమునను నిమ్మపండ్లరసమునను నాలుగురోజులు ఈరసమునసూరి మాత్రలుచేసి వహ్నిరసముచేతను అనుపానముచేసియిచ్చిన వాయురోగములును కటిలము విడగొట్టివేయును. రోగములు కూలదీసివేయును, మానవులకు ఈయోగినీరసము ప్రాణపదమువంటిది. అనివిష్ణుమూర్తి బయిరాగితో చెప్పినాడు.

77 లోహరసాయనము.

గీ. కత్తితప్పతలమ్మ గంధకమ్మతలమ్మ రజతమ్మతలమ్మను రసమొత్తలము
కల్వంబులోనుంచి కలగరిరసమును నాగ్రబాణిరసమును సరసముగను
వజ్రవల్లిరసమ్మ వహ్నిగల్లేగును కలబందయల్లము కాకరాకు
వెననీరసంబుల విడువకుండగచాల రెండురోజులుసూరి రేయింబవలు
అదిబిల్బవలెజేసి యార్చిక్రమిదంబెట్టి ప్రమిదగప్పియునున్నవలంబు
గజమపాద్మతలమ్మ ఘనముగావేసి యశీతలంబునందీసికీఘముగను
ముసరసంబులసూరిముదముమీరంగను సమదినమాషధమడ్డిగత్తు
గీ. అనుభవించినజనులకు సమృతమవును మూలవ్యాధులుమాన్వేసముదమువిచ్చు
సద్దీప్తిహరసాయనం బింపుమీర విష్ణుబయిరాగితోఁబలెల్ల విశదముగను.

తా. కఠారిమాణిముపాలు గంధకముపాలు, వెండిమాణిముపాలు, పాదరసముపాలు, ఇవికల్వములోనుంచి గుంటకలగరాకురసమునను సాగ్రబాణి ఆకు రసమునను నల్లేరరసమునను చిత్రమూలపురసమునను గలశీరు ఆకురసమునను కలబందరసమునను కాకరాకురసమునను ఇన్నిరసములు రెండురోజులు రాత్రిందివములుమడించినూరి బె

షధము బిళ్ళగాజేసి ప్రమిదలోబెట్టి మీదను ప్రమిదగప్పి మన్ను దానిచుట్టుగప్పి గజముపాడవున పుతమువేసి చల్లారిసతర్వాత దీనీ ముందుగానూరిన రసములను మరలనూరి నిత్యమును అడ్డిగెత్తు బౌషధముచొప్పున పుచ్చుకొన్నవారికి అమృతముతో సమానమవును. మూలవ్యాధులనుమాన్ని సంతోషమునిచ్చును. లోకమందున లోహరసాయన మిదియని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితోఁ బల్కినాడు.

78 ప్రతాపలంకేశ్వరము.

సీ. పారదాభ్రకములు పార్వతివీర్యము మూడుమూడుగుపాళ్లుముదముమీరదూడరేణముగాల్చి తోడనెభస్మము హరసేత్రములతోడనమరనులదితగభస్మమునుచేసి దగవేదములనరి త్రివిధసంధులుజేసి త్రిష్టంభాశూద్రనాభియుదెచ్చి శుద్ధిగాఁజేసియు వసువులుగాఁజేసి వరుసగాను నెమ్మికల్వమ్మున నిగుఁండిరసమున మదిఁంచియుఁ నాడుమాపురేపుగురివెందపూసల గురిగానుమాత్రలు సన్నిసేవించిన జనలకెల్లసన్నిపాతంబులు సమసేపోయెడునన్ని సప్తజ్వరఁబులనరహించు

గీ. శీతలంబునువిడిపోవు శీఘ్రముగను | కఠినరోగములనుగొట్టి కడకుదోలు
కేవల బ్రతాపలంకేశ్వరమును | విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కి విశదముగను.

తా. పాదరసమును, అభ్రకమును, గంధకమును, ఈమూడు మూడుపాళ్ళవును. పాలుకుడుచుచున్న దూడరేణము కాల్చినభస్మము మూడుపాళ్లు, శంకిభస్మము నాలుగుపాళ్లు, మూడుపాళ్లు లోహము, శుద్ధిజేసిననాభి యెనిమిదిపాళ్లు, ఈవస్తువులు కల్వములోనుంచి నావిలాకురసమున నొకదినము మద్దనచేసి గురివిందగింజనలె మాత్రలు చేసి పుచ్చుకొనిన మనుష్యులకు సన్నిపాతములును అన్నియుపోవును. ఏడుజ్వరములను కొట్టివేయును. శీతలము వదలిపోవును. కఠినరోగములను కొట్టివేయును. కేవలము ప్రాణమును ప్రతాపమును కలిగినటువంటిదని ఈప్రతాపలంకేశ్వరము, ఇంత మహిమగలదని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బల్కినాడు.

79. కాంతవల్లభరసము.

- సీ. సాంప్రేన కాంతము షోడశభాగముల్ పటిమలోహముపాళ్ళు పదియునాల్గు
 మంచిమండూరము మర ద్వాదశాంశములభ్రకంబుపాళ్ళు నారునాల్గు
 నెన్నికతామ్రము నెనిమిదిపాళ్ళు నెట్లనిమిడికిల యెన్నినియును
 పచ్చిటంకణమును పాళ్ళునాలుగు వెండిభస్మముపాళ్ళు వెలయురెండు
 బంగారుభస్మము పాలదియొక్కటి ఈశ్వరచీర్యము నిన్నియెత్తు
 గంధకమంతియె కల్పంగవలయును హంసపాదరసాన సరయనూరి
 గాజుకుప్పెనుబెట్టి ఘనముగకుప్పెలో గురిగనిసుకపోసి కుప్పెబెట్టి
 గీ. సప్తదిసములు వండిన సరసముగను । కాంతవల్లభరసమపు కాంతిగల్గి
 సకలవ్యాధులనెల్లను సంహరించు । విష్ణుబైరాగితో బలెక్ర విశేషముగను.

తా. కాంతము పదునారు భాగములు, లోహముపదునాలుగు భాగములు, మాంఘారముపంద్రెండు భాగములు, అభ్రకముపదిపా. తామ్రభస్మ మెనిమిదిపా. రక్తమణికిల ఆరు భాగములు, పచ్చివెలిగారము నాలుగు భాగములు, వెండిభస్మము రెండు భాగములు, బంగారుభస్మమొకపా.లు, ఈ వస్తువులయెత్తు పాదరసము, గంధకము పాదరసముతో సమానముగనుంచి యిది హంసపాదియాకు రసమునమర్చించి ఈ బౌషధము గాజుకుప్పెలోనుంచి కుంకలో నిసుకపోసి గాజుకుప్పెతో ఇసుకమధ్యనుంచి యేడుకోజులువండిన ఈ కాంతవల్లభరసము సమస్తరోగములను కొట్టివేయును. అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశేషముగాఁ బలికినాడు.

80. మృతోద్ధాపనరసము.

- సీ. తామ్రటంకణలోహ తాళకభస్మముల్ మణికిలగరళము మస్తకమును
 అగ్రికనాథులు సమరశిలయునజ్జ కారముయవనద్య ఔరములును
 పంచలవణములు పామరములుమాడు చెంగలవ్వికోప్పును శివునిచీర్య
 కటుకలిరసముల కలయంగమర్చించి కుప్పెలోపలనుండి మార్మిలొడ

బాలుకంబునజాము వరుసగావండియు కలువంబునందుంచి కలియనూరి
మత్స్యమై నొప్పుతును మాయారమజహర్మ పితృములోగల్గియు పీఠిగాను
దినమన్నిటదగమర్చించి దానినిదీసి గురువిందలంబలె గురిగజేసి

గీ. అల్లమనుపానముననిదియనుభవించి | నన్నిరోగములనుబాపియాయువిచ్చు
ఇదిమృతోద్ధావనరసమై యిలనుజెలగు | విష్ణుబైరాగిలోబలె- విశదముగను.

తా. తామ్రభస్మము, వెలిగారము, లోహము, తాళకభస్మము
మణిశిలయు, గరళము, మస్తకియు, అభ్రకము, నాభియు, అమరశిల
గంధకము, సజ్జంకారము, యవతొరము, సద్యాక్షారము, సైంధవల
వణము, సావర్పలవణము, సముద్రలవణము, బిడాలవణము, కాచలవ
ణము ఇవి అయిదును ఉల్లిపాషాణము, గోరీపాషాణము, దొడ్డిపాషా
ణము, చెంగల్యకోష్ఠు పాదరసము, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలూరసమును
తీసి నూరి కుప్పెచేసి యిసుక కుండలోబోసి ఈ గాజుకుప్పె కుండలో
నుంచిజామువండి కల్వములోనుంచి చేపచేదు, దున్నపోతుచేదు, నెమ
లిచేదు, మేకచేదు, తాబేలుచేదు, ఈచేదులుగల్గి చిత్రిమూలరసమున
ఒకదినముమర్చించి గురివెంద పూసలంత నూత్రలుచేసి అల్లపురసము
అనుపానముజేసి పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములను కొట్టివేసి ఆయువుని
చ్చును. ఈబోషధము మృతినొందుటకు సిద్ధముగనున్నవారిని బ్రతికిం
చును అనిచెప్పినారు.

81. పూర్ణచంద్రోదయము.

సీ. పాదరసంబును ఫలములునెనిమిది బంగారుభస్మము ఫలమునొకటి
పార్వతివీర్యము ఫలములుపదునారు నిమిషాడుకల్వాన నిడుచుమరియు
కలబందరసమున గట్టిగానుడించి గాజుకుప్పెనుపెట్టి ఘనముగాను
వలయుభాండమున వాలుకంబునుపోసి కుప్పెవాలుకమధ్య మార్చిపిదప
భాండముపొయిమీద బాగుగానుంచియు మండివేదాగ్నిచే మంటనిడుచు
మాడుదిసమ్మలు ముదమువ్వవండిన మంత్రసప్తపుష్పసమయియుండు
శీతలంబునదీసి శీఘ్రముగనుకుప్పె విడజేసిమందును వెలయుజేర్చి

గీ ఆర్ద్రకరనంబుతోగల్పి యాషఢమును! వ్రజలుదిన్ననువీర్యము వ్రబలమపును
పూర్ణచంద్రోదయమెపుడు పూజ్యమనుచు | విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసమెనిమిదిపాళ్ళు, బంగారుభస్మము పాలు, గంధకము పదునారుపాళ్ళు ఈమూడును కల్పముననుంచి కలబంద రసమున నూరి గాజుకుప్పెలో నుంచి గట్టికుండలో నిసుకబోసి యీ గాజుకుప్పె యిసుకమధ్యనంచి యీకుండపొయిమీదనుంచి మందముగాను వడిగా నుమంటవేసి యీలాగున మూడురోజులు వాత్రింబగళ్ళు వండినమంకె నపువ్వుతో సమానమైన కాంతిగానుండును చల్లారిన తర్వాత తీసి కుప్పె చిట్లగొట్టి ఔషధము నొకపళ్ళెరముగోనికీకూడ తీసికుప్పెచేసి అది అల్ల పురసము అనుపానముచేసి ఆ యాషధము తిన్నవారికి వీర్యవృద్ధియవును ఈపూర్ణచంద్రోదయము మహాపూజ్యమయినటువంటిదని విష్ణుమూర్తికై బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

82 హేమరజతరసాయనము.

సీ కాంచనసంఘలమ్ము ఖడ్గముఫలమును రజతముఫలమును రసముఫలము
పార్వతివీర్యము ఫలములుకాల్గును సేవికల్యముననుంచి యిచ్చగాను
వజ్రవల్లిరసాన విహ్వరసమున నొకరోజుమద్దించి యుచితముగను
మూసలోబెట్టి యు మూతమీదనుగప్పి గజపుతమునువేయ గట్టిగాను

గీ. హేమరజతరసాయన మెచ్చగాను! ఆర్ద్రకైత్రౌషధముదిన మనుభవింప
జడిసిపోవురుగముల్ జవముగాను! విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా బంగారము పాలు కటారిచూర్ణము పాలు వెండిచూర్ణము పాలు పాదరసము పాలు గంధకము నాలుగుపాళ్ళు ఇవి కల్పముగో నుంచి నల్లేరు రసమును చిత్రీమూలపు రసమును ఈరసములను ఒక దినము మదిలించి మూసలో నీయాషధము పెట్టి పయిని మూతవేసి గజపుతమువేసిన హేమరజత రసాయనము అనుపేరుగలది అర్ద్రకైత్రౌషధము పూటకు పుచ్చుకొనిన రోగములుజడిసిపోవును అనివిష్ణుమూర్తికై బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

83. వైత్యాంతకరసము.

సీ. ఖడ్జురఫలమున కాంతియావననాభి ఘనమైనగరభముగంధకమును
 నూతంబుగొంగులిశుద్ధినేపాశము సొంటిపిప్పలియును సొంపుగాను
 అక్కలకట్టయు నాఫీసమిరియాలు వెలిగారముకపాలు వేయవలయు
 ఒనరవావిలిచేత నైక నాడుమర్దించి కలగరతోరోజుకలియనూరి
 జంబీరరసమున జాముమర్దించియు చూసంబునరిగానుమాత్రజేసి
 మాపురేవును రెండుమాత్రలుచొప్పన మూడురోజులలోనయ్యముగను
 ఆకుసంధులు మానునరపులేకనిషంపు జ్వరములు వ్యాధులువిడిగిపోవు
 వాయువులు వైత్యవణకులువదలిపోవు । గుల్మరోగంబులన్నియునుగలిపోవు
 నిదియువై త్యాంతకరసమైయిలనుమించె । విష్ణుబైరాగితోబలెక్కి విశదముగను.

తా. ఖడ్జురపుపండ్లతో సమానమయినటువంటి వసనాభియు
 గరభమును గంధకమును పాదరసమును ఇంగిలీకమును శుద్ధిచేసిన నేపా
 శమును శొంతియు పిప్పళ్లును అక్కలకట్టయును నల్లమందును మిరియా
 లును వెలిగారమును వావిలాకురసమున ఒకరోజును ఒకదినము గుంట
 కలగరరసముతోను మర్దించి నిమ్మపండ్లరసమున జాముమర్దించి మినప
 గింజవలె మాత్రలుజేసి ప్రొద్దున ఒకటియు సాయంకాలమునందు ఒక
 టియు నీప్రకారమిచ్చిన ఆరసన్నిపాతములును విషజ్వరములును వ్యా
 ధులన్నియుమానను. వాయువులును వైత్యరోగములునుపోవును గు
 ల్మరోగములునుపోవునుఇదివై త్యాంతక రసమని విష్ణుమూర్తిబై రాగితో
 విశదముగాబల్కినాడు.

84. హిరణ్యగర్భరసము.

సీ. బంగారమునవేడివగడాలుమణిశిల తాళకచక్రాంగతాళకములు
 అజడగ్ధమునబోనియరజామసూరియు వజ్రముననువైచివరునగాను
 పొడవైనపుత్ర మొండుపొండుగావేసియు తీసివాలను నదితిరుగనూరి
 చక్కెరతగగండ్లి నరిగనేవించిన కఫపిత్తద్వంద్వరోగములుచూను

గీ. శుక్లమేహము వాతము శూలలన్ని । శిరపురోగములునుబోవు శీఘ్రముగను
కలిగిదగుచుండునుహిరణ్యగర్భరసము । విష్ణుబైరాగితోబల్కె- విశదముగను.

తా. బంగారము, వెండియు, పగడములు, మణిశిలయు, తామ్రము, కటుకరోహిణియు, తాళకము, మేకపాలుపోసి నాలుగుగడియలు మ్రొంది వజ్రపుమూసలనగా పుట్టమన్న మూసకట్టి అర్చి మూసలొనుంచి గొప్పపుతమువేసి తీసి తర్వాతను పాలతోనూరి పంచదార కలుపుకొని పుచ్చుకొన్న వారికి శ్లేష్మరోగములును, పైత్తిరోగములును, ద్వంద్వరోగములును మానుచు, శుక్లమేహములును, వాతములును, శూలలును, శిరోరోగములును పోవును. కలియుగమునకు ఈహిరణ్యగర్భరసము భుక్తినిముక్తినికలిగించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

85. శ్రీలక్ష్మీనారాయణరసము.

గీ. శ్రీఖండమునతామ్రశిఖకగట్టుకణ తాళకములనైడుతప్పకుండ
సూటిచూర్ణములను శుద్ధులచక్కగా నల్పజాగ్రతగాను జనులుమీను
కల్పములోనుంచి గలిజేయరసమున రెండురోజులు సూరి కేయుబగులు
జాముయర్చితమునను నరివండిమాత్రలు జేసిపూటకును రెండేసిన్న
గీ. శతజ్వరములకెల్లను శీఘ్రముగను ! గట్టిగాబట్టుకొను వానిగర్వముగచి
లక్ష్మీనారాయణరసంబు లక్షణంబు । విష్ణుబైరాగితోబల్కె- విశదముగను.

తా. గంధకము, తామ్రభస్మము, మైలతుల్యము, వెలిగారమును, ఈఅయిదు సమభాగములు జేసి ఇవి జాగ్రత్తగా శుద్ధులుచేసి కల్పములోనుంచి గలిజేయరసమున రెండురోజులు రాత్రెంబగభ్యసూరి, ఒక జాము డోలాయంత్రమున వండి మాత్రలుచేసి పూటకు రెండేసిచొప్పున నిచ్చినయెడల జలిజ్వరముల మదమును అణచివేయును. లఘుతరమునటువంటిది. ఈలక్ష్మీనారాయణరసమును ఇంతి మహిమ గలదని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

86. బ్రహ్మపురసము.

సీ. పాపాణములుమూడు పాలకుత్తమునాధి అమరనిలయు గంధకాళికములు
మణిశిలదరదము మంచి నేపాళము సజ్జకారసైంధవ్య సజ్యత్వర
లఘుతరంగగుబిడా లవణమమిరియాలు యవత్వరటంక నా లండముగను
మాయారతుత్తము ముంచెయింగువయును ఈశ్వరవీర్యము నిన్ను పెత్తు
అరవదిరోజులు అర్చకకన్నాను రసములమదిలించి రాత్రివగలు
మొకనాడుయంత్రాశ్రమిగివడితీసియు మాయారభాగము మత్స్యకూర్మ
సర్పజంబుకముల సమపితృముల్ గొని సూరిబరిణ బెట్టి తోరముగను

గీ. కత్తిపొట్లవేసి బ్రహ్మకపాలమండ । బెట్టిరాచిన రోగముల్ బెదరిపోవు
అధికబ్రహ్మపురసమిది యవనియండు । విష్ణుబైరాగిలో విశ్లేష విశదముగను.

తా. ఉల్లిపాపాణమును గారీ పాపాణమును నెల్లిపాపాణమును
పాలకుత్తము నాభియు అమరనీలగంధకమును అశ్రుకమును మణిశిల
యును ఇరిగిలీకమును నేపాళమును సజ్జకారమును సైంధవలసణమును
సహ్యాత్మరమును బిడాలవణమును మిరియాలును యవత్వరమును వెలి
గారమును మైలుతుత్తమును ఇంగువయు ఇన్నివస్తువులయెత్తు పాదర
సమును అయిదురోజులు అల్లపురసమును చిత్రమూలరసమును అయిదు
దినములు రాత్రిబవలు మర్దించి ఒకదినము డోలాయంత్రమునవండి తీసి
నెమలిచేదును మేకచేదును తాబేటిచేదును పాముచేదును నక్కచేదు
ను ఈచేదులతోమర్దించి రాగిబరిణెలోనుంచి బ్రహ్మరింధ్రమందు పైని
కొంచెము కత్తిపొట్లవేసి ఆయావధము బెట్టిరాచిన రోగములు బెదరి
పోవును. అధికమైనటువంటి బ్రహ్మపురసమును పేరుగలదని విష్ణుమూ
ర్తిక బైరాగిలో విశదముగా బలికెనాడు.

87. రాజావధము.

సీ. పాపాణములునల్లి పాపాణముగారి పాపాణమువరెండు పాపురెండు
నాల్గురసంబులునాలుగుపాపును పొరదగమ్మునూడ సమరగాను
తాళకముకపాలు తాళముపాలును మణిశిలపాలును మరచిదిగను

నెల్లిపాపాణము నెరిసెక గ్రహమును గంధకమును పాలు గలుపవలయు
 కల్పాననవియన్ని గట్టిగా మర్చించి ఆవయమునలో నదియుబోసి
 ఆపీనబిల్లయు నానైనిమునీయు ముడిటిలో బెట్టి మూతగప్పి
 గడియదీపాన్ని ఘనముగావండిన నేతగల్పుకలిస్తను నేర్పుగాను
 గీ. నేలకులుజీలకఱ్ఱయు నివియుదీని. నేతగల్పుకలిస్తను నేర్పుగాను
 సుఖమునంగల్లుజాడ్యము గ్రుక్కననుచు. విష్ణుబైరాగితో బల్లె విశదముగను.

శా. ఉల్లిపాపాణమును, గొరీపాపాణమును, రెండును రెండు
 పాళ్ళు పాదరసమును, కర్పూరమును, ఇంగిలీకమును, సింధూరమును,
 నాలుగురసములు నాలుగుపాళ్ళు తాళక మొకపాలును, తామ్రధన్వము
 పాలును, మణిశిలసీలును, నెల్లిపాపాణముపాలును, గంధకముపాలు
 ను, ఈవస్తువులు కల్వమున బెట్టిమర్చించి నల్లమందుమూసచేసి ఆమూస
 లోపోసి, నల్లమందుకొంచెము బిళ్ళచేసి మూసమీదనువేసి ఆమూస
 సూకుటిలో బెట్టి పైనిముడుమునీ నీలమన్నునిచ్చి గడియ దీపాన్ని
 చేతవండిన, అధికమయినటునంటి ర జౌషధమును. పేనగలిగిన రాజను
 ఖము కలదియూను. ఈరాజౌషధమునకు వీలకులును, జీలకఱ్ఱయును,
 నేతితోగలిపి పుచ్చుకొనిన సుఖజాడ్యములు సవాయి మొదలగు రోగ
 ములు జ్వరములు నూనునని విష్ణుసూరిక బైరాగితో విశదముగా
 బలికినాడు.

గీ. బాలసూర్యోదయము.

నీ. అశ్రీకసింధూర మైదానాగంబులు పార్వతివీర్యము పాళ్ళుమూడు
 దరదహరునుపాళ్ళు తామ్రముపాలును ముడిమొప్పలో హము మూడుపాళ్ళు
 గవలభస్మము గలిపియునుక పాలు నాభియుపాలున నయముగాను
 పదిజాములును నిమ్మపండ్లరసమృత మర్చింపరానగు మహిమగలిగి
 గీ. బాలసూర్యోదయంబును కాగుమీర. నల్లనునుపానముగదిస్త నౌషధమును
 అధికరోగాకులంబటి జాతముజేయు. విష్ణుబైరాగితో బల్లె విశదముగను.

తా. అభ్యక్తిసింధూరము అయిదుపాళ్ళు గంధకము మూడుపాళ్ళు ఇంగిలీకము ఆరుపాళ్ళు లోహముమూడుపాళ్ళు గవ్యభస్మముపాలు నాభిపాలు నిమ్మపండ్లరసముచేతను పదిజొన్నులుమర్దనజేసి సూర్యనితో సనూనమయినటువంటి పరాక్రమమునుగలదై బాలసూర్య దుదయించి నట్టుగానే యుండును ఈబౌషధము అల్లపురసము అనుపానముజేసి యిచ్చిన అధికమయినటువంటి రోగములను కొట్టివేయును అని విష్ణు మూర్తి బైరాగితోచెప్పినాడు.

ఇది బైరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమంనఁ జతుర్థాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

(శ్రీశ్రీశ్రీ)

బృ॥ కాశీనాథుని వీరమల్లమారాధ్య విరచిత

గంథములు.

—విభాగము—

1. సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర (నాటకము)	...	రు 0—12—0
2. ,, ఉషాపరిణయము	,, ...	0—12—0
3. గయోపాఖ్యానము	,, ...	0—8—0
4. కన్యకావరమేశ్వరీ	,, ...	0—8—0
5. తారాధర్మియము	,, ...	0—12—0
6. సూరంగధర వి. శు విరచితము	,, ...	0—12—0
7. కుశలతనాటకము	...	0—12—0
8. కూర్కండేయము	,, ...	0—12—0
9. మేనకాకౌశిముక్త్యంగారము (సంవాదము)	...	0—4—0
10. తెనాలి రామలింగనికథలు (వద్యకావ్యము)		0—4—0
11. వ్యవహారబోధిని (తృతీయభాగము)		0—4—0
12. ,, ,, ...		0—4—0
13. వేశ్యావిటీయము	,, ...	0—0—6
14. స్త్రీవిద్య	,, ...	0—0—6

ఇతరగ్రంథములు.

15. రాణీసంఘక్త (నాటకము)	...	0—12—0
16. నేత్రదర్శనము (వైద్యగ్రంథము)		0—8—0
17. ధన్వంతరివిజయము	,, ...	0—8—0

వలయువారు దిగువ విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనుదు.

కర్తా వెంకటరత్నము.

బుక్కు సెల్లరు ఏలూరు.

10929

